

GLOSE BIBLICE

IAACOV ȘI ESAV

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

I. FRAȚII ÎNVĂRĂȘIȚI

Pericopa Toldot (2 Kislev-16 noiembrie)
הקול קול יעקב והימים ידו עשו (בראשית כ"ב).
„Vocea e vocea lui Iacov și brațele
sint brațele lui Esav (Geneza 27, 22).
Ithak și Rivca poartă în căminul lor
virtuțile din cortul avrahamitic. Al doilea
dintre patriarhi păstrează cu grijă moș-
tenirea spirituală ce l-a încredințat-o ma-
rele său părinte. Viața sa e calmă și se-
nină, căci lui nu l-a rămas decât să
fie continuatorul unei credințe pe care
înaintașul său a cucerit-o prin grele lupte
sufletești. Dinamicul lui Avraham îi ur-
mează staticul Ithak.

Fintinile pe care le-a săpat Avraham
sint urmărite de ure filistenilor. „Esek
și Sitna”, jaful și dușmănia” caută mereu
să astupe fintinile binecuvintate, izvoare-
le de dragoste și adevăr, descoperite de
câte primul monoist. Ithak muncește
cu sîrg spre a „destupa iar fintinile”,
spre a nu lăsa ca invidia și lăcomia să
oprească suvolul binelui pe care tatăl
său l-a dezlăntit între oameni.

Ceea ce izbuteste să săvîrșească în me-
diul social larg în mijlocul căruia trăiește,
nu poate realiza în propriul său cămin.
„Esek și sitna”. Ura și invidia își fac
drum în inima fiului său Esav, care de-
vine dușman de moarte al fratelui său
Iaacov.

Caracterizarea pe care textele biblice
o dau acestor doi frați e o elocvență ne-
gare a tuturor teoriilor rasiale, constituie
un avertisment dat tuturor acelor care
ar fi înclinai să cadă în greșeala împăr-
țirii oamenilor după singele care le curge
în vine. Iaacov și Esav sint copii acelo-
rași părinți, primesc aceeași educație și
totuși reprezintă doi poli opuși. Esav e
tipul ros de patimi și slăbiciuni, egoist
și singeros, brutal și încrezător numai în
sabia lui. Iaacov înfățișează pe אִישׁ חָם
omul întreg, plin de virtuți și dînd ascu-
tare legilor etici.

Bătrînul Ithak are vederea slăbită.
Aceasta nu-l împiedică să aibă o viziune
interioară puternică. În mod lapidar și
sugestiv el definește pe cei doi fi prin cu-
vintele: „Vocea e vocea lui Iaacov și
brațele sint brațele lui Esav”.

Esav și toți urmașii săi se reazemă nu-
mai pe puterea pumnului, sint doctrina-
rili „poziției de forță”, au naivitatea să
creadă că la adăpostul forței brutale își
vor putea impune stăpînirea. Esavii tu-
tutor veacurilor și-au bazat existența pe
cuvintele וְעַל חֶרֶק תַּחִּיתָ „vei trăi prin
sabia ta”. Au înecat în singe pe cei care
n-au vrut să se supună dominației lor
și au crezut că prin războaie pustitoare
vor ingenuchia lumea. Esav e simbolul
agresorului lacom și sălbatic.

Iaacov, descendenții săi, reprezintă „vo-
cea”. Arma lor e argumentul, stîndardul
lor e ideea dreptății și a păcii, poziția lor
e cea a rațiunii.

Întreaga desfășurare ulterioară a na-
rațiunii biblice ne va arăta că nicicînd
sabia lui Esav nu va izbuti să zugrume
vocea lui Iaacov, nicicînd „pozițiile de
forță” nu vor putea impune „modul lor
de viață” noroadelor lumii care dau as-
cultare glasului rațiunii.

II. SCARA LUI IAACOV

Pericopa Vaieței (9 Kislev-23 noiem-
brie).

וַיַּחֲלֵם וְהָנָה מִלֵּאכִי אֶת עֹלָם וַיּוֹרִידֵם בֹּרָא
שֵׁת כְּחַיִּיב.

„Și a visat și iată o scară ce stătea pe
pămînt, iar virful ei ajungea pînă la
cer, iar îngerii Domnului urcau și cobo-
rau pe dînsa” (Geneza 28, 12).

„Iaacov a ieșit”. Așa glăsuiește primul
verset al pericopei de față. Iaacov a ieșit
din casa părintească și a pornit pe dru-
mul vieții. Tînarul care pînă atunci era
cufundat ca capul în cărți, studiosul dis-
cipol din școala lui Sem și a lui Eiver,
începe să se ciocnească cu realitățile cru-

de ale vieții. Cartea e frumoasă și min-
giitoare, dar sabia cu care îl urmărește
Esav nu cunoaște crutare și din fața ei
adolescentul Iaacov e nevoit să fugă
spre alte meleaguri. S-au certat — con-
tinuă învățătura midrașică — s-au cer-
tat pietrele între ele, în acel moment.
Fiecare dintre ele dorea ca pe ea să se
odihnească acest creștet plin de învăț-
tură al faducului — al omului drept. Fie-
care din elementele naturii dorea să ajute
cu ceva la odihna omului fugărit de
fratele său — omul, să reabiliteze astfel
creația divină, pe care numai omul a reu-
șit s-o profaneze. S-au unit atunci toa-
te pietrele într-una singură, izbutînd să
împlinească ceea ce biata ființă care își
zice „coroana creațiunii” n-a putut să să-
vîrșească. Capul lui Iaacov s-a odihnit
pe această piatră, simbol al unității crea-
țiunii.

וַיַּחֲלֵם Și Iaacov a visat.. Înainte de a
înfrunta vicisitudinile vieții, visul celui
de al treilea dintre patriarhi înfățișează
o concepție, oglindește o mentalitate, ex-
primă un ideal. E visul de aur al ome-
nirii. O scară care unește pămîntul cu
cerul. Omul, sinteză dintre lui și spirit,
trebuie să se străduiască mereu să urce
pe această scară. În loc de a se lăsa
atras de viltarea adîncimilor, el e men-
tit să aibă întotdeauna înaintea-i această
scară, care îi pregătește drumul spre înăl-
țimi. Privirea sa trebuie să înfrunte zări-
le, el e sortit să-și ridice căutătura mai
sus, tot mai sus. Pe aripile geniului său,
omul poate străpunge tainele cerului, să
cucerească cele mai de neînțeles înălțimi.
Cu fiecare treaptă pe care o urcă pe
scara perfecțiunii umane, el se apropie
mai mult de Cel ce se află pe virful ei,
spre Cel „după al cărui chip și asemă-
nare a fost creat”. Imagine a perfecțiunii
către care trebuie să tindă, Dumnezeu se
află pe virful scării pe care omul nu tre-
buie să înceteze o clipă să se urce spre
(Continuare în pag. V-a)

Întoarcerea în țară a Eminenței Sale d. Șef rabin și a d-nei dr. Rosen

În ziua de 13 noiembrie a.c. Eminența Sa d. Șef rabin și d-na
dr. Rosen au revenit în țară, după călătoria făcută în străinătate.

În cursul acestei călătorii, d. Șef rabin a luat parte la conferința
rabinilor europeni, ținută în localitatea Knocke (Belgia). După termina-
rea lucrărilor conferinței, d. Șef rabin și d-na dr. Rosen au plecat în
Olanda, la Amsterdam, unde Eminența Sa a conferențiat sub auspiciile
lui *Akademie of Iodendoom*.

Între 29 octombrie — 13 noiembrie a.c. d-na și d. Șef rabin au
fost în Israel. Eminența Sa a luat parte la lucrările consiliului de con-
ducere al Casei Diasporei (Beth Hatefutzot) al cărui președinte al comi-
tetului internațional este, a fost oaspetele Sinagogii centrale din Tel
Aviv, unde a rostit predica de Șabat (9 noiembrie) și a avut întrevederi
cu personalități ale vieții publice și religioase.

Pe aeroportul Otopeni au venit în întâmpinare d-nii : prim-rabin
I. M. Marilus, Emil Sechter, secretar general al F.C.E.; Daniel Segal,
președinte și Martin Băluș, vicepreședinte al Comunității evreilor din
București; președinți de temple și sinagogi, enoriași.

Dl. Haim Bar-Lev la Templul coral

Exelența Sa d. Haim Bar-Lev,
ministru comerțului, industriei și
dezvoltării statului Israel, însoțit de
membrii delegației economice care a
participat la lucrările celei de-a VI-a
sesiuni a Comisiei mixte româno-
israeliene și de d. Yohanan Cohen,
ambasadorul statului Israel la Bucu-
rești, a luat parte la serviciul divin
de Kabbalat Șabat din ziua de 1 no-
iembrie 1974, la Templul coral din
București.

În clișeu : Dl Haim Bar-Lev (dreap-
ta) în timpul serviciului divin.

Vizita în Israel a Eminenței Sale d-l șef rabin și a d-nei dr Rosen

În timpul primirii la președintele Efraim Katzir

În timpul vizitei în Israel, Emi-
nența Sa d. Șef rabin a avut un
program deosebit de bogat, din care
spicuim.

În ziua de 30 octombrie a.c. a luat
parte, la Tel Aviv, la ședința consi-

liului de conducere al Casei Diaspo-
rei (Bet Hatefutzot).

La 31 octombrie a avut o întreve-
dere cu d. dr. Nahum Goldman, pre-
ședintele Congresului Mondial Evre-
iesc. Au fost discutate probleme le-

gate de apropiatul congres al ace-
stei organizații, ce se va ține la în-
ceputul anului 1975.

În ziua de 6 noiembrie Eminența
Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen,
președintele Federației Comunități-
lor Evreiești din România a fost
primit în audiență de Exelența Sa
d. Efraim Katzir, președintele statu-
lui Israel.

Întrevederea s-a desfășurat într-o
atmosferă cordială.

În aceeași zi, la ministerul culte-
lor, a avut loc o întrevedere între
Eminența Sa și d. Itzhak Rafael, mi-
nistru cultelor statului Israel. În-
tr-o atmosferă prietenească au fost
discutate probleme religioase de in-
teres comun.

Răspunzînd invitației primite din
partea Consiliului muncitoresc al
orașului Tel Aviv, d. Șef rabin a
rostit în ziua de 8 noiembrie, în sala
„Beth Brener” o conferință cu te-
ma : „Iudaismul din România, as-
tăzi”. Expunerea a fost ascultată cu

(Continuare în pag. V-a)

„Le Monde” despre un roman idiș

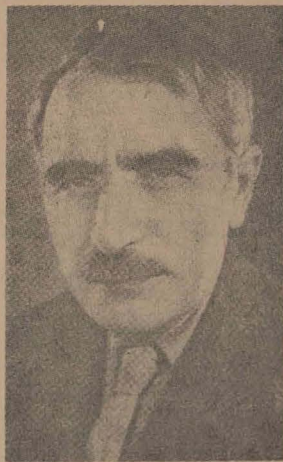
La Paris a apărut, în traducerea remarcabilă a lui Esther și Joseph Friedman, una din operele valoroase ale literaturii idiș, romanul epopeic „Familia Mașber” de Der Nister.

Der Nister (pseudonimul lui Pinhas Kaganovici) a fost unul din „marii” literaturii idiș de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea secol. A scris poeme și povestiri, ca și piese de teatru. Opera lui majoră rămâne, însă, romanul „Familia Mașber”, publicat în U.R.S.S. în anul 1939, amplă frescă a vieții obștei evreiești dintr-un mic oraș, în cel de-al optulea deceniu al secolului trecut.

Apariția în franceză a romanului lui Der Nister a fost remarcată și apreciată în rubricile de specialitate ale presei pariziene. „Le Monde”, de pildă, dedică versiunii franceze a „Familiei Mașber” o amplă cronică literară.

Romanul — relevă prestigiosul cotidian francez — are doi eroi colectivi. Primul este orașul N, cu oamenii săi (este vorba, în fapt, de orașul Berdicev, locul natal al scriitorului). Pentru a face mai pregnantă realitatea topografică, socială, spirituală a orașului, Der Nister folosește imaginea cercurilor concentrice. Cercul interior: centrul comercial, marii negustori, în jurul cărora mișună o faună de mișiți, clienți, și oameni gata la orice. Cercul intermediar: o rețea de piețe și străzi mohorite, cu case mizerabile, cu dughene dărăpănate, cu mici ateliere ale meseriașilor amărâți, cu sinagogi modeste. În sfârșit, cercul periferic: o aglomerare de oameni fără căpății, o lume a mizeriei și violenței. Cele trei cercuri se interpenetrează și ne oferă imaginea panoramică a unei societăți frământate, în goană, adesea disperată, pentru existență.

Al doilea erou colectiv al romanului (cel care a dat și titlul operei) este familia Mașber. Continuatoarea a unui șir de erudiți, rabini hasidici, această familie este reprezentantă prin trei frați. Unul dintre frați, Moșe, trăiește într-o casă boierească din centrul orașului, înconjurat de copii și nepoți. Soarta se declanșează împotriva lui, variantă modernă a destinului lui Iov. Este pedeapsa cerească pentru un om care n-a fost caritabil cu semenii săi? Este rezultatul inexorabil al jocului unor forțe sociale care-l depășesc și al căror mecanism nu l-a putut pătrunde? Întrebările, ca și răspunsurile, se interpenetrează.

Der Nister

Fratele mai mic, Alter, care trăiește în casa lui Moșe, este atins de același „rău”, făcându-te să te gîndești la Alișoa Karamazov al lui Dostoievski. El a făcut studii talmudice strălucite, întrerupte de o boală dureroasă, care l-a adus într-o stare de semi-conștiență, fără a-i distruge însă total capacitățile intelectuale.

Cel de-al treilea frate, dezgustat de nedreptățile sociale, caută adevărul pe căile credinței și este convins că l-a găsit atunci cînd se alătură unei mici comunități hasidice ai cărei membri sînt oameni sărmani, care nu strălucesc prin erudiție talmudică, dar a cărora credință este plină de fervoare. El devine conducătorul lor spiritual.

Numeroase alte personaje, puternic conturate, populează paginile romanului. Se detașează, astfel, figura sârmanului învățător Mîhl ca și aceea a bătrînului erudit Sruil.

Remarcînd valoarea romanului lui Der Nister, „Le Monde” scrie în cronică amintită: „Monumentalul roman al lui Der Nister impresionează prin profunzimea explorării psihologice, care amintește de Dostoievski și Freud. Și dacă descinde în infern se face într-un context istoric și social bine determinat (puterea excesivă a banului, discriminările și mizeria regimului țarist) ca ilustrează totodată, prin pana unui mare scriitor, frământări eterne ale sufletului omenesc”.

DATE NOI

Din datele publicate în cel mai recent volum al Enciclopediei Iudaice editată la Ierusalim, reiese că în afară de marile comunități din Statele Unite, Anglia, Franța și America de sud, în lume există doar zece comunități cu peste 100 000 de membri, 13 comunități cu un număr de membri între 20 000 și 100 000, 16 cu 5 000—20 000 de membri, 20 cu 1 000—5 000 de membri și 59 cu mai puțin de 1 000 de membri. Cea mai mică obște evreiască este, după toate probabilitățile, aceea din Monrovia (Liberia) unde trăiește o singură familie.

PÎNĂ LA 120 DE ANI

O urare obișnuită evreiască este „Să trăiești pînă la 120 de ani”. (Ad meya vâesrim!) Cum s-a ajuns la această cifră?

Se pare că ea se bazează pe versetele biblice „Nu va rămîne duhul meu pururea în oamenii aceștia, pentru că sînt numai trup. Decile lor să fie o sută douăzeci de ani!” (Geneza 6,3). „Și era Moșe de 120 de ani cînd a murit; dar vederea lui nu slăbise și tăria lui nu se împuținase” (Deut. 34,7).

Scrierile sfinte ne spun că numeroase personalități evreiești au trăit 120 de ani, de pildă Hilel, Iohanan ben Zakai, rabi Akiva.

Pe de altă parte, oamenii de știință au dat și o altă explicație acestei urări. Astfel, prof. Umberto Casuto arată că unitatea de timp folosită curent în orientul antic nu era 100, ci 60. Așa se explică faptul că în Biblie apare deseori cifra 60 sau multipli de 60.

de fel de proteste și chiar amenințări contra mea, că am scris „Ițic Ștrul”.

Jurnalul marelui scriitor proiectează lumini asupra unei conștiințe frământate. Ultimele rînduri din pagina publicată în „Luceafărul” consemnează, la 17 februarie 1941: „Seara, telefoane: d-na Vlădescu pentru d-ra Iorga, Ocneanu pentru evrei”. E vorba de fiica lui N. Iorga, asasinat în 1940 de către legionari. Iar Ocneanu e editorul de la Socex și Alcalay, unde s-au tipărit atîția din scriitorii de seamă ai literaturii române.

A. CORBEANU

Turneul în Israel al teatrului de revistă din București

Presa israeliană consemnează apropiatul turneu în Israel a unei formații reprezentative a teatrului de revistă din România. Spectacolul, intitulat „Mirajul revistei”, este regizat de Nicolae Frunzetti, directorul teatrului „Ion Vasilescu”. În fruntea distribuției se află Margareta Pislaru, Ștefan Bănică, H. Nicolaide, Jean Păunescu etc. Conducerea muzicală aparține maestrului Sile Dinicu.

Spectacolul de gală va avea loc la 21 noiembrie a.c. în sala „Heicjal Hatarbut” din Tel Aviv.

T.I.B. 1974

În complexul expozițional din Capitală s-a desfășurat cea de-a treia ediție a Tîrgului internațional București, prestigioasă manifestare organizată de România în spiritul colaborării economice mondiale, al progresului și înțelegerii între popoare. În cadrul Tîrgului, amplă frescă a tehnicii moderne, peste 100 de fabrici și uzine românești au expus, în standurile celor 23 de întreprinderi de comerț exterior, mii de produse din construcția de mașin-unelte, electronică și electrotehnică, din alte sectoare ale industriei. 21 de țări au prezentat în pavilionalelor lor produse ale celor mai importante ramuri industriale, numărul firmelor expozante ridicîndu-se la 1050, față de 728 în anul 1970 și 943 în anul 1972.

A 81-A NAVĂ

În portul maritim comercial Constanța a intrat în operațiuni de încărcare o nouă navă sub pavilion românesc. Este vorba de cargoul „Poiana” de 1920 tdw, construit la Șantierul navale constănțene. „Poiana” este cea de-a 81-a navă a flotei comerciale marine românești.

CONCURS

A luat sfîrșit concursul național al formațiunilor artistice de amatori de la orașe și sate dedicat celei de-a XXX-a aniversări a eliberării României de sub dominația fascistă. S-a înregistrat o participare record: peste 22 000 de colective artistice, însumînd 400 000 de artiști-amatori, care au prezentat peste 100 000 de spectacole, vizionate de circa 20 de milioane de spectatori. În cadrul unei manifestări festive, desfășurată în Capitală, au fost decernate peste 1000 de medalii de aur, de argint și de bronz formațiilor de amatori fruntașe la finala concursului.

CEA MAI MARE LINIE DE CIMENT

La Combinatul de lianți și azbociment din Fieni, a intrat în probe tehnologice cea mai mare linie de ciment din țară. Noul obiectiv, bazat pe cele mai moderne procedee și tehnologii, dublează actuala capacitate a combinatului în producția de ciment, sporind, în același timp, pe cea de var. Micul orașel de la poalele Bucegilor se situează astfel, atît din punctul de vedere al capacității productive cit și din cel al tehnici-tății, în rîndul primilor cinci mari producători de ciment din Europa.

BENEFICIAR: MEDICINA

Cercetătorii Institutului de izotopi stabili din Cluj au înregistrat un succes de prestigiu: ei au reușit să separe și să producă izotopul greu al carbonului, performanță care înscrie România printre puținele țări din lume producătoare de acest izotop. Aplicațiile sale sînt multiple, dar principalul beneficiar se anunță a fi medicina. Izotopul de carbon greu va fi folosit la marcarea unor medicamente, care aplicate bolnavilor vor permite urmărirea pe viu a acelor procese biologice care-i interesează pe medici (aceasta fără niciun risc pentru organismul uman, deoarece izotopul respectiv nu este radioactiv).

Jurnalul lui Liviu Rebreanu

Publicat fragmentar în presa literară, pînă la apariția în volum, jurnalul lui Liviu Rebreanu suscită interes în gradul cel mai înalt.

Început în 1927, jurnalul se întinde pînă la moartea scriitorului, survenită la 1 septembrie 1944. Cu prilejul împlinirii a 30 de ani de atunci, revista „Luceafărul” publică alte fragmente din perioada 1940—1941, în numărul 35/644.

Iată cum consemnează Rebreanu sim-băta de 25 ianuarie 1941, după ce a văzut isprăvile singeroase și a auzit de „asasinatele medievale” ale regimului legionar. „Am văzut puțin din devastările făcute de legionari pe Bărăției, Văcărești și Du-dești. Sînt lucruri groaznice și rușinoase. Sînt distruse mai cu seamă prăvăliile de oameni săraci, amărîți... Ce suflet pot să aibă tîlharii care au prădat tocmai pe cei umili?... Parcă mi-e și rușine după spectacolul ce l-am văzut azi.”

Intr-o dughenă sfîrșimată, care fusese o sarmănă croitorie, din care s-a furat absolut tot și ce nu s-a putu căra s-a distrus complet, amărîtul de croitor a reușit în două zile să improvizeze o ușă și cîteva ochiuri de sticlă în locul vitrinei, iar acuma, în picioare, grăbindu-se a profita de lumina zilei — căci instalația de lumină nu se putea refăce curînd — muncea de zor un tip slab, gîl-bejit, nebarbierit de mult, cu niște ochi în care ardea resemnarea și voința de viață. El n-are de la cine aștepta ajutoare ca să-și refacă posibilitatea de trai. Singur munca lui dîrăz îl poate ajuta. Iar

munca aceasta o împlinește cu o pasiune fanatică.”

Ni se pare că această însemnare pe o filă de jurnal, ca o felie de viață, prețuiește cit o întreagă năvală.

Duminică 2 februarie 1941, marele romancier notează: „Telefonul lui Bucuță, secretar general la Arte, s-a primească pe Massoff care cere reinnoirea unei autorizații pentru teatrul evreiesc. Aseară a fost la mine Massoff cu Marcovici, rugîndu-mă să le dau această mină de ajutor.”

Ca unul care a mai fost director al Teatrului Național, ca dramaturg și critic teatral, lui Liviu Rebreanu i se oferă în 1941 direcția acestui important așezămînt de cultură. Iată însemnarea din jurnal, datată luni 3 februarie 1941: „Aproape interlocaț am răspuns: Mulțumesc mult, domnule ministru, că te-ai gîndit la mine, dar nu pot primi. Ar însemna să-mi distrug toate preocupările mele actuale, fără a putea realiza ceva de seamă nici în slujba ce aș lua. În zilele acestea în teatru nu se poate face nimic...”

— Totuși, trebuie! insistă dînsul. Nici eu n-am primit bucurios să mă despart de cărțile mele...”

Împotriva dorinței sale, Rebreanu este numit director al Teatrului Național, dar iată ce citim în jurnalul său, la data de 13 februarie 1941: „Trebuie să depun jurămîntul... Ministrul mi-a spus însă niște lucruri care m-au îndispuș grozav, anume că a avut dificultăți cu decretul meu pentru că la președinție s-au primit fel

Un medic numit Frankel

Pe Harfield Street, în centrul Orașului vechi din Capetown, una dintre cele mai frecventate artere ale marii localități, se află cel mai vechi lăcaș de rugăciune evreiesc din Africa de Sud.

Templu de proporții arhitecturale modeste, lăcașul de cult de pe Harfield Street a fost construit, cu contribuția generoasă a lui Moses Montefiore, în anul 1862. Se poate afirma că acest moment, survenit la numai două decenii după constituirea primei obști evreiești sud-africane, marchează începutul vieții comunitare.

Apare firesc faptul că templul vechi din Capetown a fost actualmente transformat în „muzeu evreiesc”, adăpostind numeroase exponate care oferă o privire asupra istoriei prezenței evreiești în Africa de sud.

Primul evreu stabilit pe meleagurile sud-africane a fost actualmente Frankel, sosit din Germania la Iohannesburg, împreună cu familia sa, în 1808. Cîțiva ani mai târziu, mai multe grupuri de evrei proveniți din Anglia și Olanda s-au stabilit la Capetown, fondind acolo o comunitate în cel de-al cincilea deceniu al secolului al XIX-lea. În deceniile ce au urmat s-au format și s-au dezvoltat comunități și în alte centre sud-africane.

Actualmente, potrivit unor aprecieri (o statistică exactă, oficială nu există) numărul evreilor din Africa de sud este de circa 150.000. Principalele centre comunitare sînt Iohannesburg, Capetown și Durban. Cea mai mare obște este cea din Iohannesburg (80.000 de membri). Majoritatea o constituie sefarzi dar există și cîteva mii de evrei de rit askenaz, veniți în anii 1925—1930 din Lituania.

În toate centrele comunitare se desăfoară o bogată viață religioasă, spirituală. La Capetown funcționează 20 de sinagogi și tot acolo există cel mai mare templu din țară, un frumos edificiu, asemănător templului din Florența, care permite accesul la serviciul divin al unui număr de peste 2000 de credincioși. Alte sinagogi funcționează în toate centrele comunitare, începînd cu cele mari, la Durban sau Iohannesburg și terminînd cu micile obști cum este aceea din localitatea balneară Mulzenberg, care numără doar cîteva zeci de coreligionari. În cadrul tuturor obștilor mai importante au fost organizate cursuri de limba ebraică, seminarii pe teme de cultură iudaică.

Fidelă spiritualității iudaice, obștea din Africa de sud se manifestă, în marea ei majoritate, pe poziții antisistemice, împotriva politicii de apartheid. Partidul Progresist, condus de Helen Suzman și Walter Schwartz, numără în rândurile sale un mare număr de evrei.

meridiane

GRECIA: Tradiții străvechi

Cei 5000 de evrei care trăiesc actualmente în Grecia sînt continuatorii uneia dintre cele mai vechi comunități iudaice de pe continentul european.

Străvechi cronică și inscripții vorbesc despre prezența evreilor în orașele-stat ale Greciei antice. Prăbușirea imperiului persan, determinată de victoriile răsunătoare ale grecilor, a făcut din Atena una din cele mai mari cetăți comerciale ale antichității. Puterea ei a continuat să se afirme multă vreme, și a durat o bună bucată de timp — cîteva secole — chiar după ce imperiul roman prelucra stăpîna supremă helenică. Astfel se explică prezența și stabilirea la Atena a unui mare număr de neguțatori și meșteșugari provenind din diverse țări și de diferite religii. Străinii nu făceau obiectul niciunei discriminări. Urmind exemplul egiptenilor și fenicienilor, numeroși israeliți s-au instalat la Atena, unde s-au ocupat cu meșteșugurile și negoul. Ei s-au organizat în comunitate cu o viață religioasă proprie. În cartea sa *Legatio ad Cajum* Philo semnalează prezența unei comunități evreiești la Atena, menționînd chiar existența unei sinagogi în incinta cetății (ceea ce pare să indice atribuirea unui statut deosebit, deoarece, în mod normal străinii nu erau autorizați să-și construiască lăcașe de cult în interiorul orașului ci numai la Pireu). Printre inscripțiile vechi grecești găsite în urma săpăturilor arheologice, multe atestă prezența evreiești. În *Corpus Inscriptionum Antiquarum* (necrolog al epocii), figurează trei numere care rețin atenția: 3535, 3546 și 3547. În fața primelor două, se poate observa gravat un candelabru cu șapte brațe. La numărul 3545 se citește: „Este locul de odihnă al Razelei, fiica lui Atageon și a Deboriei”. La numărul 3546 figurează inscripția: „Aci este locul de odihnă al lui Theodul și Moise”. În fine, alături de numărul 3547 se poate citi inscripția: „Iacob și Leontis, descendenții lui Iacob din Cesarea”. Acest Iacob venea cu certitudine din Palestina, deoarece nu poate fi vorba decît de una din cele două Cesaree, ambele situate pe teritoriul Țării Sfinte.

În ultimele două secole dinaintea erei noastre se face remarcată prezența unor noi comunități evreiești în diferite ăzări grecești, atît din teritoriul european cît și din Asia mică. Aceasta coincide cu dezvoltarea unor intense și prietenești relații între orașele-stat grecești și prinții evrei ai Iudeei. Un manuscris de la începutul secolului al doilea dinaintea erei noastre, manuscris purtînd semnătura lui Theodosiu, fiul lui Theodor de Sunium, vorbește despre „negotul intim și aducător de foloase” dintre Atena și Iudeea și despre „bunăvoință și prietenia respec-

toasă” a unei părți față de cealaltă. Un întreg capitol, al XIV-lea, al lucrării lui Iosephus Flavius „Antichități iudaice” vorbește despre legăturile strînse, prietenești, dintre orașele-stat grecești și Iudeea. Printre numeroasele documente reproduse în acest sens de renumitul istoric merită a fi notat decretul (datînd de la sfîrșitul celei de-al doilea secol dinaintea erei noastre) prin care „Consiliul Areopagului, Consiliul celor șase sute, ca și întregul popor al Atenei decid să aducă un strălucit omagiu public marelui om și marelui prieten, lui Hircan, mare preot și etnarh al evreilor”. S-a decis, așadar ca „acest om ilustru să fie onorat cu o coroană de aur și o statuie a lui în bronz să fie ridicată pe locul unde se găsea Templul lui Demos și al Graților, iar anulul despre toate aceste onoruri să fie făcut în timpul serbărilor dionisiace, la reprezentarea noilor tragedii la teatru și la jocurile panateneice și eleusiene”. Onoruri similare au fost acordate în acea perioadă și regelui Iudeei Herod, ca și prințesei Berenice. Alte documente, citate de Philo, vorbesc despre relațiile comerciale dintre Sparta și Iudeea și despre un tratat de alianță între Sparta și Iudeea, semnat din partea acesteia din urmă de marele preot Ionatan în anul 158 înaintea erei noastre. Același Philo, în a sa „Descriere generală” (capitolul 11) relevă existența, în ultimul secol dinaintea erei noastre, a unor comunități evreiești în Thesalia, Beotia, Macedonia, Attica, Argos și Corint notînd că toate aceste comunități dispuneau de propriile lor lăcașuri de rugăciune și mențineau o legătură permanentă cu coreligionarii din Iudeea.

În primii ani ai dominației romane, o succesiune de trei edicte au asigurat libertatea religiei pe teritoriul Greciei. Iosephus Flavius, semnalează, în cel de-al 8-lea capitol al „Antichităților iudaice” existența în primul secol al erei noastre a unor importante comunități evreiești la Atena, Argos și Corint, obștea din Atena dispunînd de trei sinagogi. Un document reprodus de Iosephus Flavius indică rezervarea permanentă a unui număr de 60 de locuri la teatrul din Corint pentru membrii comunității evreiești.

După o perioadă îndelungată de intoleranță religioasă (între secolele IV și X ale erei noastre) obște evreiești din Grecia au cunoscut din nou o viață religioasă și comunitară intensă. Cele mai importante comunități au existat în secolele X—XV la Teba, Arta, Patras, Corint și Xreta. Aceste comunități s-au dezvoltat o dată cu venirea unui număr relativ mare de coreligionari — cîteva mii — din Sicilia. Ele au cunoscut o bogată viață spirituală în secolele XIV și

XV. În acea perioadă, școlile rabinice de la Teba și Corint erau renumite în întregul orient, dînd o pleiadă de erudiți. Atunci au activat în sinul obștei asemenea marcanți figuri de înțelepți păstori spirituali ca rabi Baruh Hajeveni din Patras și rabi Iehuda Mosconi din Ohrida. Și tot din acea perioadă datează traducerea Bibliei în greaca modernă de către Moses ben Elia Pobian.

Noi comunități au fost constituite în secolele XVI și XVII la Salonic, Berhoea, Larissa și Corfu, obști formate aproape exclusiv din evrei veniți din Apulia și marani spanioli. Primul recensămint efectuat după cucerirea independenței Greciei, în anul 1851 indică prezența în țară a 80.000 de evrei, răspîndiți în peste 20 de centre comunitare. La începutul secolului nostru, numărul lor se redusese la mai puțin de 45.000, dar, imediat după războiul balcanic din 1912—1913 trăiau pe teritoriul acestei țări circa 120.000 de evrei.

Între cele două războaie mondiale, obștea din cele 32 de comunități, dintre care cea mai importantă era cea din Salonic (aproape 80.000 de persoane), ducea o bogată viață religioasă, spirituală. Funcționau peste 60 de sinagogi, apăreau 11 publicații evreiești — în idiş, ladino și greacă. La Corfu a fost organizată o școală de muzică sinagogală iar la Corint, valorificîndu-se și continuîndu-se tradiția, a fost reînființată școala rabinică (care își încetase activitatea la mijlocul secolului al XVII-lea).

În momentul izbucnirii celui de-al doilea război mondial existau în Grecia 26 de comunități cu 77.000 de membri. Ocupația nazistă a lovit crunt această obște. Din primele zile ale intrării trupelor hitleriste a intrat în vigoare o legislație rasială și au fost create, pentru prima oară în istoria acelor meleaguri, ghetouri. În aprilie 1942 a sosit la Salonic într-o așa numită „misiune specială”, asistentul principal al lui Eichman, Dieter Wisliceny. El a pus în aplicare un plan detaliat de exterminare a comunităților evreiești de pe pămîntul grecesc. În zece luni 46.000 din cei 50.000 de evrei din Salonic au fost deportați în lagărele de exterminare. În cartea neagră a holocaustului nazist sînt scrise numele a peste 65.000 de evrei din Grecia. Întregi comunități au fost exterminate, căminele au fost jefuite sau distruse, sinagogile incendiate, cimitirele devastate și profanate. În toamna anului 1944, în momentul eliberării Greciei, mai existau în țară circa 10.000 de evrei.

Actualmente, obștea din Grecia numără 5.000 de membri. Dintre aceștia, 3.000 trăiesc la Atena, 1.200 la Salonic, 400 la Larissa, iar restul în cîteva mici comunități. Majoritatea coreligionarilor sînt de rit sefarad.

Deși reduse numeric, comunitățile din Grecia păstrează tradițiile spirituale iudaice. Celor două sinagogi (dintr-un total de peste 60, cîte au funcționat înainte de holocaust) scăpate de la distrugere, li s-au adăugat alte 11 construite în ultimele două decenii. La Salonic funcționează o universitate populară de iudaică, în cadrul căreia se țin prelegeri pe teme de religie, spiritualitate iudaică, istorie a evreilor. Un Consistoriu Central reunește reprezentanții tuturor comunităților.

În primăvara acestui an a fost inaugurată sinagoga din Khalkis, o mică localitate din Thesalia. Noul lăcaș de rugăciune este situat la numai cîteva sute de metri de vestigii, nu de mult descoperite, ale unei sinagogi datînd din anul 80 înaintea erei noastre. Obștea de 30 de familii din Khalkis, perpetuează, asemeni altor comunități evreiești de pe pămîntul Eladei, o prezență iudaică multiseclară.

M. BĂCAUANU

Primele tipărituri ebraice

Intr-un vechi depozit de cărți și manuscrise din Aachen (Republica Federală Germania), a fost găsit un incunabul ebraic de o deosebită valoare. Este vorba de o carte a Psalmilor, tipărită în anul 1443, la Padova. Lucrarea cuprinde textul psalmilor, cu cîteva omisiuni. Ea este însoțită de comentariile scrise de marele erudit rabi David Kimhe, care a trăit în secolul al XII-lea.

Descoperirea de la Aachen prezintă un deosebit interes pentru elucidarea începuturilor tiparului ebraic.

Unele indicii (depistarea unor casete cu litere de tipar ebraice, la Bologna și Avignon, referiri la tipărituri religioase iudaice în cronici de la sfîrșitul secolului al XV-lea) i-au determinat pe mulți cercetători să emită presupunerea că începuturile tiparului ebraic s-ar situa în anii 1440—1445. Unii consi-

deră că leagănul tipăriturilor ebraice a fost Franța, unde cronică al timpului vorbesc despre încercări de tipărituri ebraice încă din anul 1444. Tot pe baza unor cronici ale vremii s-a vorbit despre tipărituri ebraice în Italia, prin anii 1470—1471.

Cea mai veche tipăritură ebraică cu dată certă, cunoscută pînă de curînd, a fost un Mahzor realizat la Reggio de Calabria, în anul 1475. Descoperirea de la Aachen permite să se presupună că afirmațiile specialiștilor care afirmă că prima tipăritură ebraică a fost realizată în 1440, probabil în Italia, sînt exacte. Se poate spera că exemplare ale acestei prime tipărituri, considerate actualmente ca pierdute sau distruse, vor fi regăsite.

Pagină de titlu a unei vechi tipărituri ebraice realizate la Frankfurt-pe-Main.

CARNET

IDALĂ

Despre Idală, fetăr Idl — cum îi spuneam noi — pare-mi-se că nu v-am povestit niciodată. Și e păcat, căci a fost unul din cele citeva personaje ce dădeau culoare și relief tirgului. Fără el peisajul al fi fost mai anost, ca o fară fără riuri ca un crîng fără cîntătoare...

A fost belfer, învățător la școala comunității. Sub ochii lui o generație după alta a luat loc în băncile cafenii, mirosind tare a vopsea proaspătă, a deschis, speriată și intimidată, abecedarul, gata să pornească în marea, turburătoare aventură a slovelor. Priviri speriate, fețe pe care citeai curiozitate și teamă, la drept vorbind mai mult teamă decît curiozitate... Era un ceas de cumpănă, cînd risul se îngemina cu plînsul — destul ca un prichindel din fund să înceapă a scînci pentru ca uvertura să se transforme în dramă... Dar „domnu” de la catedră își cunoștea meseria și cu un zîmbet bun și o glumă pe înțeles alunga norii amenințători. Da, soarele bucuriei răsărea din primul ceas în clasa lui. A lui Idală, fetăr Idl. Răsărea și nu mai apunea. Căci orele erau o continuă bucurie, o neîntreruptă joacă. Și așa, rizînd și jucîndu-se, copiii tirgului învățau carte. De la el și cu el. De la Idală.

În zilele noastre se vorbește și se scrie mult despre relația elev-profesor, despre distanța care trebuie sau nu trebuie să existe între bancă și catedră. Pedagogi, psihologi și analiști studiază problema, emit teorii, își afirmă punctul de vedere. El, Idală, o rezolvase cu mult înainte. Nu că ar fi fost cine știe ce somitate în materie, să nu vă gîndiți la așa ceva. Pur și simplu pentru că avea vocația muncii sale. Și încă ceva în plus: un suflet de copil. Căci ceea ce te izbea cel mai mult era candoarea, naivitatea, inocența proprie copiilor. Ele erau acea punte nevăzută ce lega din primul ceas băncile de catedră, clasa de prichindei intimidată de „domnu” lor. Era ca un fel de altă scară a lui Iacov, pe care altfel de îngeri zburau și zburau și așa se ridicau către înălțimile cunoașterii...

Clasa era, neîndoiind, locul unde Idală se simțea cel mai el însuși, copiii lumina cea mai pe măsura lui. Ceea ce era dincolo de porțile școlii alcătuita pentru Idală un fel de hinterland, un fundal, o prelungire a universului școlar. Poate părea curios, dar acei ce l-au cunoscut își vor aminti, desigur, că imagina sa despre lume era răsturnată: în ochii lui nu școala era o introducere în viață, ci invers. Basmul pe care îl începuse dimineața pe catedră și cu care fermecase pe micuții săi prieteni, căci de mult prichindeii din bănci îi deveniseră mult mai mult decît elevi, îl continua după amiaza și pînă noaptea tîrziu, în odăița lui strîmă, în care locuia cu nevasta și cu cei doi copii. Era ca și cum el însuși ar fi fost prins în plasa fermecată pe care tot el o țese. Ce însemnătate mai avea că pe atunci comunitatea nu-și plătea cu lunile dascălii, că tanti Mina, soția sa, zăcea de mulți ani întîmplată la pat de un reumatism rebel, consecință a traiului îndelungat într-o cameră igrosă, de subsol, că hambarul pentru lemne era înfiorător de gol, acum în pragul iernii? Se știe că toate aceste laturi prozaice ale vieții nu-și prea găsesc loc în mirifica lume a basmului. Iar el, Idală, își trăia aievea basmul ce-l povestise dimineața copiilor.

Poate de aici își trăgea izvorul acel fluviu nesecat al optimismului său. Un optimism funcționar, de neclintit, care nu l-a părăsit nici o singură clipă și de care nu încetam să ne mirăm îndeajuns.

— Kinderläh, copii, are să fie bine! Acesta era refrenul, leit-motivul său. Cu el ne întîmpina, în loc de bună dimineața sau bună ziua, în orice situație. Fără să lăsăm de mult în urmă pămîntul de vis al copilăriei, cei mai mulți aveam acum noi înșine copii, dar el continua să ni se adreseze în același fel. „Kinderläh, copii...” Nu, nu era, sau era mult mai mult decît un tic verbal, consecință a profesiei, acest apelativ. Era în el toată tandrețea și căldura sufletului său generos și pur.

— Are să fie bine! O să vedeți că are să fie bine! ne implora aproape în anii cei mai amari ai războiului, cînd nouă ni se părea că încă puțin și apele ne vor înghiți cu totul. Ca un alt profet care propovăduiește nu dezastre, ci bucurie, apropiată bucurie a eliberării, el nu ostenea să răspîndească în jurul său speranță, optimismul. Fabrica optimism ca albina miere dar mai generos decît ea își oferea dulceața tuturor. Era darul său ales, pe care nu putea să nu-l ofere și una din rarele împrejurări cînd își ieșea din fire era atunci cînd te simțea că ai ezitări. Da, atunci Idală era cuprins de unul din accesele sale de furie, cînd simțea că sintem pe punctul de a lunea de pe pluta subredă a optimismului în apele turbulente ale oceanului disperării. Ce se mai înfuria bătrînul, ce furtună de vorbe aspre îndrepta asupra noastră! Atunci nu i-am spus-o, dar cel puțin acum, cînd a plecat de mult dintre noi, să recunoaștem că și violența sa ne-a făcut mult bine, salvîndu-ne nu o dată atît de labila pe atunci stare de spirit.

În încercarea de a-i schița portretul am folosit culoarea de azur a copilăriei, dar chipul unui om cuprinde o gamă atît de largă de culori și de nuanțe! Pentru Idală ar trebui să iau de pe paletă și să folosesc din plin și roșul generozității și violetul cald al credinței sale în om și umanitate și verdele primăvăratec al speranței. Dar de unde să iau culoarea cu care să exprim marea, imensa lui bunătațe, care ne cuprîndea pe toți ca un pămînt fără hotar? Camera de la mansardă unde își găsisse adăpost în anii de loc ușori de după război avea parcă miraculoasă putere de a-i adăposti pe toți: soția tot mai greu bolnavă, cei doi copii și pe deasupra unul, apoi doi, apoi trei prieteni ai familiei. Oricine venea la studii și pînă-și găsea găzduire știa că va afla o pernă și o mîncare caldă la fetăr Idl. Și încă ceva în plus mai prețios chiar decît perna și lingura. Optimismul său nezezmințit, tonifiant:

— Kinderläh, e bine și are să fie și mai bine! O să vedeți ce bine are să fie...

Idală. Bunul, dragul nostru fetăr Idl.

VICTOR RUSU

ÎN ATENȚIA CITITORILOR

Reînnoiți-vă din vreme abonamentul pe anul 1975, spre a vă asigura primirea regulată a revistei la domiciliu.

Costul abonamentului este:

24 lei pe un an;

12 lei pe 6 luni.

Cititorii din București pot achita suma respectivă la casieria Federației, str. Sf. Vineri nr. 9—11. Cei din provincie sînt rugați a trimite banii prin mandat postal, pe adresa F.C.E. cont BNR 49.8.01.000 sectorul IV — București.

ACUM 90 DE ANI

● **GAZETA FRATERNITATEA** publică o corespondență din Bacău, evidențind activitatea societății Fraternă pentru ajutarea bolnavilor. Înființată la 27 ianuarie 1879, societatea a tot progresează, datorită priceputei conduceri a lui Leon (Levi) I. Kaufman. Cu toate că din 180 de societăți au rămas doar 50, societatea „plătește un medic și medicamente pentru membrii ei, medicamente și ajutoare extraordinare pentru săraci sau pentru scopuri generale, dîndu-se și văduvelor membrilor o sumă prevăzută în statut. Fraternă poate sluji ca o societate model”.

● **DOCTORUL LANDAU** a fost medic al plășii Medgidia, județul Constanța.

● **TINARUL R. Torceanu**, născut în Bacău, absolvent al Facultății de litere din București, a fost numit profesor de istorie și limba latină la Countz School din Cheltenham (Anglia). După absolvirea Facultății, în 1878, a fost numit profesor de limba română și de latină la gimnaziul din orașul natal. A publicat „numeroase poezii lirice de valoare” în revista Contimporană, Convorbiri literare, Anuar pentru israeliți. A susținut cronică dramatică la ziarul Timpul și a ținut mai multe conferințe despre teatru, la Barașum. Stabilit în Anglia, a publicat o gramatică engleză-română iar în prezent, din însărcinarea Societății orientaliștilor, lucrează un dicționar englez-român.

● **DOMNUL I. L. WEINBERG** fruntaș al Comunității israelite din București, inițiator de școli, spitale și alte instituții de binefacere, și-a sărbătorit la 14 octombrie nunta de aur.

● **LUMEA EVREIASCĂ** a sărbătorit la 15 octombrie o sută de ani de la nașterea uneia dintre cele mai de seamă figuri ale iudaismului mondial, Sir Moses Montefiori care și-a consacrat viața celor suferinzi și prizonieri, indiferent de religie sau naționalitate. „Ca dînsul rar va putea spune cineva că a știut să-și împlinească conștiința datorită către umanitate și că a înțeles scopul acestei vieți. El mai este încă, la 100 de ani, teafăr, întreg la minte, în posesia tuturor facultăților lui mintale”.

În cinstea sărbătorii, care are merite deosebite și față de evreii din România, la București au fost oficiate slujbe divine în Templul coral, Sinagoga mare, sinagoga Gaster și în cele de rit sefară. Doctorii Beck și Gaster au ținut discursuri ocazionale. La Iași, la templul Beth Iacob, a vorbit rabinul Tauber; „copii din școlile publice israelite erau postați în curtea templului, cu steagurile lor”. La Ploiești ceremonia s-a desfășurat în școala Luca Moise; directorul, Gold, a ținut un discurs iar un elev a recitat o poezie ocazională în ebraică, compusă de Abr. Beer Gotlober.

În toate comunitățile evreiești din țară și din lume a fost sărbătorit ilustrul om de bine.

● **SOCIETATEA Atzile Bne Israel** a tinerilor din Ploiești „fiind numai amorfă și nu dizolvată”, s-a reconstituit și a început a lucra cu mult zel. La 10 noiembrie va da un bal, spre a-și mări fondurile și a putea sprijini pe cei în nevoie.

● **BERL CICA** anunță Onor. Publicul că și-a mutat cazăritura în Calea Văcărești, curtea D-lui A. Gutman, vis-à-vis de Arn Mates Hirș și servește cu cele mai ieftine prețuri, precum: o porție ceai — 30 bani; o porție dublă (două persoane) — 45 bani; cafea neagră — 15 bani; cafea cu lapte sau ceai cu lapte — 20 bani.

● **SOCIETATEA** pentru publicarea de cărți didactice, continuînd șirul publicațiilor, va pune cîrind sub tipar o gramatică ebraică de L. Cassan. Pînă acum societatea a publicat: Vocabularul la Penta-teuh de dr. Beck, Istoria biblică de dr. M. Gaster, Abecedarul israelit de I. D. Hally.

● **CITIM** în popularul ziar în limba idîș, Hajoetz (nr. 476) din București: Moise Zamaski, legător, originar din Lituania, a încetat subit din viață în ziua de 2 Tevet, la Rîmniceu-Sărat. În vara aceasta el a cîștigat la Loteria Brunschweig din Germania, suma de 100 000 mărci. Atunci locuia în București, fiind căsătorit cu o femeie din Iași ori din alt oraș moldovenesc. Cîne cunoaște această femeie, este rugat s-o anunțe despre cele înîmplante, pentru ca ea să nu rămînă aguna (cu statut de părăsită, deci fără drept de a se recăsători, N.R.). Anunțul este semnat de rabin Avner Cassan, din Rîmniceu-Sărat.

● **PURIM SPIL**. Celor care vor să se distreze de Purim, le aduc de pe acum la cunoștință că am întocmit o foarte frumoasă piesă comică de teatru, cu cîntece noi. Piesa se numește Der Totans Testament sau Der Pungas și poate fi jucată de șase și chiar de numai cinci persoane. Prețul unui exemplar, doar 5 franci. Expediez în provincie contra ramburs. Lipa Rădescu, str. 11 Iunie (Filaret) nr. 41, București. „Hajoetz”.

● **IN EDITURA** librăriei Philipp Lazăr din Craiova a ieșit Harta Palestinei, destinată școlilor israelite și călătorilor, cu indicarea localităților în litere latine și ebraice.

● **IN LIBRĂRIA ANTICVARĂ** din Calea Văcărești 31, vis-à-vis de fundătura Sticlarilor, se află de vînzare cartea Tel veor (Umbră și lumină) care cuprinde istoria zăbucimată a israeliților, cu persecuții și apărări lor din toate părțile lumii, de H. Ellenberger, tradusă în limba ebraică de H. Horovitz, cu mai multe adăguri și observațiuni.

În librărie sînt felurite cărți în diferite limbi, mai cu seamă ebraică, vechi și noi

DECESE

În perioada 26 octombrie — 10 noiembrie 1974, în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhamate:

Brauner Rudolf (74 ani), Str. Mintuleasa; Kahn Estera (84), Dionisie Lupu 74; Radu Amalia (66), Calea Plevnei 15; Herșcovici Tauba (89), Aliomului 6; Marcus Mendel Heinrich (75), Nicolae Titulescu 134; Schwartz Ghita (91), Calea Dudești 152; Schragher Samilia (62), Istriei 1; Goldberger Samuel (59), Complexului 1; Schwartz Hana (81), Vlad Județul 38; Schwartz Frederic (77), Mircea Vodă 59; Adler Eugen (82), Lucrețiu Pătrășcanu 3; Rosenzweig Lenica (61), Bd. Șulea 69; Bitterfeld Herman (66), Lotrioară 8; Reichman Edmond (57), Mihai Bravu 147; Rappaport Sima (71), V. A. Ureche 11; Fraenkel Leon Ignatz (58), Ferentari 72; Sechter Simion (76), Coman 20; Tendler Elie (79), Speranței 22; Stern Mauriciu Zelman (79), Bd. Coșbuc nr. 36

GLOSE BIBLICE

IAACOV ȘI ESAV

(Urmare din pag. I-a)

a cucerit cât mai multe din atributele Celui către care îi sînt îndreptate privirile.

„Iar îngerii Domnului urcau și coborau pe dînsa”. Expresia biblică apare unor comentatori ciudați. Știm doar că reședința îngerilor se află în cer și era deci normal ca textul să vorbească înfi despre „coborau” și apoi despre „urcau”. Credem că simbolismul ce privește întreaga viziune a scării ce face legătura între cerul și pămîntul fiecăruia dintre muritori privește și pe acești îngeri, ai acestei scări. Poate că găsim chiar aici sintetizată întreaga noastră concepție despre îngeri, această mult controversată temă a literaturii talmudice și midrașice.

Omul creează îngeri. O spune limpede etica iudaică, în tratatul Avot capitoul 4, Mișna 15: „Rabi Eliezer ben Iacov spunea: Cel ce săvîrșește o faptă bună creează un inger bun, iar cel ce comite un păcat creează unul rău.” Cu fiecare gînd frumos, cu fiecare sentiment nobil, cu fiecare faptă bună dăm viață la ceea ce reprezintă eternitatea din noi, la ceea ce supraviețuiește hainei de lut efemere pe care sufletul a îmbrăcat-o în acest drum ce-l străbatem de la leagăn la mormînt. Aceștia sînt „îngerii”, emanație a acțiunilor umane.

Îngerii lui Iacov, călăuzele sale pe scara perfecțiunii, pe drept cuvînt deci înfi „au urcat”, căci ei s-au născut aici, pe pămînt, din întreaga sa atitudine în fața vieții. „Au coborît” apoi între noi, moștenitorii săi spiritali, aducînd peste veacuri și milenii eternitatea pe care el însuși și-a creat-o, menită să trăiască de-a pururi deși țărîna dintrînsul s-a contopit de mult cu aceea a grotei de la Hebron, unde i se odihnește trupul.

„Ce frumos a fost visul și ce urîtă e realitatea! Iacov a fugit de cruzimea lui Esav și a dat peste șiretenia lui Laban. Cea din urmă se dovedește a fi cea mai primejdioasă. לָבָן בֶּשׂ לַעֲקֹר אֶת הַכֶּלֶל „Lavan a vrut să nimicească totul”. Cu cuvîntul mîeros menit să acopere nesfîrșita-lăcomie, Lavan exploatează timp de 22 de ani truda și buna credință a lui Iacov. Lavan huzurește în bogăția rezultată din sudoarea frunții nepotului său Iacov, cărula numai cu vorba îi spune לָבָן אֶת אֶתְּ הַכֶּלֶל „ești fratele meu” dar care în realitate, îi devine argat, pe care-l sîrătu și îmbrățișează, doar-doar să-i mai scoată și bruma de sărăcie pe care o mai are. Cu cuvinte simple, expresive, paginile biblice ne zugrăvesc întreaga tragedie a omului muncitor exploatat pînă la singe și întreaga ticăloșie a hrăpărețului jefuitor al muncii altora.

Explicația finală ce are loc între Iacov și Lavan ne servește o splendidă pagină în care izbucnește toată revolta ce a mormînt decenii de-a rîndul în inima păstorului Iacov care s-a văzut, rînd pe rînd, despuțat de rodul muncii sale. El îi strigă în față exploatatorului toată indignarea pentru nelegiuirile pe care le-a comis:

מִה פִּשְׁעִי וְהֵא טָהֵר כִּי דִלְקָת אַחֵרִי „Cu ce am greșit, cu ce am păcătuit, că mă pîndesti într-una?” (Geneza 31, 36) îi întreabă el pe Lavan. După ce îi enumeră toate serviciile ce i le-a făcut cu prețul lipsurilor pe care le-a îndurat „Zhua m-a dogorît arșia iar noaptea am înghețat de frig și somnul s-a desprins de pe ochii mei”, el îi amintește cu dispreț וְהֵא טָהֵר כִּי דִלְקָת אַחֵרִי „și simbria mi-ai schimbat-o de zece ori”.

III. LUPTA CU ÎNGERUL

Pericopa Vaișlah (Șabat 16 Kislev-30 noiembrie).

וְיִתֵּר יַעֲקֹב לְבֹדוּ וַיֵּאבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַל עֵלֹת הַשָּׁחַר (בראשית ל"ב).

„Și Iacov a rămas singur și un om s-a luptat cu dînsul pînă la ridicarea luceafărului” (Geneza 32, 24).

Două primejdii îi pîndesc pe Iacov, omul cărții și al muncii: setea de aur și setea de singe a dușmanilor cărții și ai muncii. Înfi a fost Esav, cel care credea că sabia lui va nimeri creierul consacrat învățaturii al lui Iacov. Apoi a fost Lavan, cel care a căutat ca pînă la vîlcușugul în locul armei, să-l jefuiască de întreaga trudă a brațelor sale. Acum e iar rîndul lui Esav, care îi vine în întîmpinare cu o întreagă oaste, spre a-și pune în aplicare nelegiuirile-i planuri criminale.

Iacov nu mai e însă naivul visător din adolescență. E adevărat că visul său din tinerețe îi constituie crez și ideal și că întreaga rătăcie pe care a întîlnit-o pe itinerarul unei vieți pline de vitregie n-a reușit să-l altereze caracterul său să-i întîzineze aspirațiile. L-au călînșisă încercările, l-au ofilit greutățile; pe lîngă un crez luminos și o inimă caldă, pe care

desen de MARC CHAGALL

le poseda dinainte, asprimea vieții i-a dat și un braț puternic, ceea ce înainte n-avea. Împotriva unui Esav nu te poți arăta numai cu יָדוֹן darul, care să-i capteze bunăvoința și nici numai cu סֶלֶה ruga, care să-l înduplece să renunțe la unelirile sale ucigăse, ci trebuie să te pregătești de מִלְחָמָה luptă, spre a-i opune o forță superioară celei cu care el te amenință. Acest din urmă limbaj e acela pe care Esav îl înțelege cel mai bine, e argumentul cel mai convingător pentru dînsul, e metoda cea mai nimerită spre a evita pericolul. E adevărat că

וְיִתֵּר יַעֲקֹב מֵאֵד וְיִצְרָל

Iacov se pregătea de luptă cu o dublă teamă. Îi era teamă pentru viața lui și a tuturor celor ce-i erau dragi dar, în același timp, îi părea nespuse de rău ca împrejurările să-l determine să facă să se piardă viața adversarului său. Solia pe care el o trimite, deci, lui Esav are misiunea ca, sprijinită pe forța ce o reprezintă, să-l facă pe dușman să ajungă la concluzia că e mai bine să renunțe să scoată sabia din teacă.

Înainte de a afla rezultatul încercărilor sale de evitare a unei singeroase ciocniri, și-a orînduit tabăra în modul cel mai nimerit, spre a întîmpina eventualul atac al lui Esav, în toul nopții premergătoare zilei decisive.

„Iacov a rămas singur și un om s-a luptat cu dînsul pînă la ridicarea luceafărului”.

Scena aceasta, care a furnizat subiect de inspirație unor pictori celebri „Lupta lui Iacov cu îngerul”, reprezintă simbolică luptă dintre spiritul constructiv, plin de dragoste pentru pace, al lui Iacov și spiritul rău, distructiv, pătruns de pofta de subjugare și jaf a lui Esav. În bezna nopții, la adăpostul întinericului „îngerul lui Esav” crede că îl poate învinge pe Iacov. Se înfruntă spiritul morții cu cel al vieții. Încrîncenarea e grea și lungă, lungă cît durează și noaptea pe care, de altă ori, Esav, doctrinarul crimei, a încercat s-o coboare deasupra omenirii. Textul biblic utilizează termenul וַיֵּאבֵק pentru luptă dintre aceste două forțe. El provine de la cuvîntul אָבַק praf și îndeamnă pe învățatul talmudic să comenteze în sensul că „îngerul lui Esav” a ridicat, în opintirea-i de a-l zugruma pe Iacov, o coloană de praf pînă la tronul ceresc: lui Esav nu i-a ajuns întinericul, el a mai ridicat și o perdea de praf menită să-i ascundă chipul, să-i mascheze intențiile.

Noaptea are, însă, întotdeauna un sfîrșit. „La ridicarea luceafărului” la revărsatul zorilor, au sleit forțele lui Esav. În lumina aurorii triumfătoare s-au ridicat umbrele întinericului și odată cu aceasta s-au sleit și ultimele puteri ale stafiei nopții. Simbolică luptă a luat sfîrșit, iar întîlnirea de a doua zi dintre cei doi frați, risipește de asemenea, orice îngrijorare. Esav știe să-și descrețească încruntatu-i chip atunci cînd vede că altfel nu se poate. În locul norilor, greii și amenințători se instaurează o atmosferă senină și armonioasă.

Iacov nu uită însă că Esav își poate schimba chipul, nicidecum caracterul. Cu politete, dar cu hotărîre, el refuză să rămîna împreună cu un frate al cărui „mod de viață” nu poate să ducă la nimic bun. Ciocnirea între Iacov și Esav a fost evitată. Concepțiile lor despre viață rămîn antagoniste. Istoria va arăta de partea cui a fost dreptatea.

CONFERINȚA RABINICĂ EUROPEANĂ

În cadrul Conferinței rabinice europene care a avut loc la Knocke (Belgia) în zilele de 20—24 octombrie 1974, Eminența Sa, d. Șef rabin dr. Moses Rosen a rostit o alocuțiune cu tema „Asigurarea continuității comunităților evreiești”.

Alocuțiunea a fost urmărită cu deosebit interes de participanți, care au felicitat călduros pe d. Șef rabin.

LA ACADEMIA PENTRU ȘTIINȚE IUDAICE DIN AMSTERDAM

Răspunzînd invitației Academiei de științe iudaice, Eminența Sa, d. Șef rabin dr. Moses Rosen a rostit în ziua de 27 octombrie 1974, la Amsterdam, o prelegere despre: „Aspecte ale vieții evreiești contemporane”.

Fruntașii iudaismului olandez, precum și un numeros public, au primit cu deosebită căldură pe distinsul oaspete.

Eminența Sa, vorbind la „Beth Brenner”

VIZITA ÎN ISRAEL A EMINENȚEI SALE DL. ȘEF RABIN ȘI A D-NEI DR. ROSEN

(Urmare din pag. I-a)

viu interes de un public numeros.

În cuvîntul de mulțumire rostit, d. Uri Alpert, secretarul general al consiliului, a făcut un impresionant elogiu personalității și activității conducătorului nostru spiritual.

Simbătă 9 noiembrie, la invitația comitetului de conducere al Sinagogii Mari din Tel Aviv, Eminența Sa a rostit o Derașa, predică, pătrunsă de un înalt spirit de cultură iudaică. Un mare număr de coreligionari au umplut mărățul lăcaș de rugăciune sorbind cu neșat cuvintele pline de înțelepciune.

Oaspetele a fost salutat de către Șef rabinul orașului Tel Aviv, Itzhak Iedidia Frenkel, relevînd meritele Eminenței Sale față de iudaismul contemporan și locul deosebit pe care l-a cîștigat în istoria iudaismului. Dl. Hetzroni, președintele Sinagogii Mari, a oferit un Kiduș în cinstea d-nei și d-lui Șef rabin adresînd un vibrant omagiu distinșilor oaspeți.

D-na și d. Itzhak Artzi, locțiitor al primarului orașului Tel Aviv, au oferit o recepție în onoarea d-nei și d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen. Printre invitați s-a aflat d. Lahat, primarul orașului și alte personalități ale vieții publice.

Vizita d-lui Lavoslav Kadelburg

Aflat pentru scurt timp în București, d. Lavoslav Kadelburg, președintele Federației comunităților evreiești din R.S.F. Iugoslavia, a vizitat obștea noastră, fiind primit cu frățescă cordialitate de Eminența

Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen și de ceilalți conducători ai Federației. Întîlnirea și convorbirile purtate au scos în evidență bunele raporturi care există între comunitățile noastre.

Gala Galaction pe meleagurile biblice

„O călătorie în Țara Bibliei
face cit o întreagă bibliotecă”
(G. G.).

S-a întâlnit cu meleagurile biblice în anii copilăriei școlare, odată cu cunoașterea alfabetului. În clasa a treia primară, a găsit, în lada cu cărți a bunicului din Roșiori de Vede, proistosul Constantin Ostreanu, un exemplar de Biblie ilustrată, ediție populară. „Era o carte micșorată și cu icoane în ea — n-am uitat toată viața. Am citit cu nesață această carte și am luat aminte la chipurile vechilor viteji și sfinți din Israel!”

Tot acum și tot aici, în Roșiori de Vede, a început admirația și prietenia statornică pentru poporul biblic. A avut un coleg de clasă evreu, Marcu Goldstein, copilul unui cureauă sărac. S-a remarcat prin inteligență, sîrguință, răspunsuri bune și îndrăznețe la lecții. Era printre premianți. L-a îndrăgit, l-a făcut coleg de bancă și prieten de joacă de-a haiducii și poterașii prin zăvoaiele Vezii. Nu l-a uitat nici pe el toată viața. Il regăsim în amintirea sa înflorită literară și ca personaj literar în romanul *Papucii lui Mahmud*, formind simbolică confrăție sufletească: Savu Pantofarul-român ortodox, Ibrahim-turc mahomedan, Marcu Goldstein-evreu, înțelegându-se frățește, fiecare păstrându-și naționalitatea, limba, datinile și religia.

Tot acum și tot în Roșiori de Vede cunoaște prejudecăți, sentimente și acte antisemite. Vecină cu casa bunicilor trăia o altă familie de evrei, cu două fetițe de vîrsta lui: Lia și Matilda. A vrut să se joace cu ele. A fost oprit, spunându-i-se că sînt *evreice* și nu se cuvine să vorbească și să se joace cu ele, pentru că așa și pe dincolo...

În liceu a fost unul din cei mai atenți elevi la orele de religie. „La acest obiect eram deosebit de sîrgincios, dîndu-i din inima mea ceva mai mult decît îi dădeau colegii mei”. Văzînd Biblia, în vitrina unei librării, a cumpărat-o. „Am jertfit cît vreo trei lei și ceva, întreaga mea avere”. În clasele superioare și-a procurat o Biblie franceză — Biblia lui Osterwald. Făcea lecturi biblice zilnice. A împrumutat o Biblie de la colegul și amicul său I. G. Duca; era mai bine tipărită și frumos legată; îi plăcea să citească în ea... „În Biblia lui Duca, am citit și recitat *Cîntarea cîntărilor* și am făcut înfile mele citații biblice”.

În cei zece ani de studii teologice, în-cununate de un prestigios doctorat în teologie, Biblia i-a fost carte de capăt. A învățat ebraica și a citit numele locurilor și ale eroilor biblici. A făcut rost și de o Biblie germană. S-a lansat și s-a afirmat, cu succes, ca scriitor literar de viguros talent. În creațiile lui literare apar citate biblice, multe în traducere proprie.

Nemulțumit de traducerea românească ale Bibliei, a susținut o stăruitoare acțiune de opinie și de presă pentru o nouă traducere biblică, care, pentru mai multă fidelitate de fond, să fie făcută după textele originale. După primul război mondial, a început el, de unul singur, o asemenea traducere a Cărtii Sfin-te. A continuat munca istovitoare de traducător biblic, singur și cu colaboratori, aproape douăzeci de ani, ajungînd să-și vadă împlinită dorința: traducerea Bibliei ebraice.

În timpul studiilor teologice, al lec-turilor biblice și, apoi, ca traducător biblic, gîndul, inima și imaginația îi erau pe meleagurile biblice. Mărturisirea în 1926: „Toată simțirea mea, toate convingerile și alcătuirea mea sufletească poartă, pe vecie, scriptura și efigia Canaanului. De Țara aceasta dintre Mediterană și Iordan, mă simt tot atît de legat ca de holdele și de colnicele Teleor-manului! Mai mult decît atît! Dacă sînt treizeci de ani de cînd am plecat de pe malurile Vezii și din catedrala de carpeni și de ceri, pe care o străbate Vede-a, la locul meu natal (satul Didești n. ns), n-a fost nici o zi de atunci încoace, trăită de mine, fără Betleem, fără Nazaret, fără Ierusalim și fără locul Genizaretului!”

Înțelegem arzătoarea sa dorință, atît de mult prelungită, ca să vadă aievea locurile biblice. „Am cugetat și am po-tit ani de zile — imobilizat de nevoile și de sărăcia mea — ca prima mea călătorie (în afara hotarelor Țării n. ns) să fie la Locurile Sfinte. Vor vedea alții Parisul, Viena sau Roma, eu trebuia să văd mai întîi Ierusalimul! Cînd citeam Biblia, sau cînd scrutam, în cite un co-mentariu, detaliile topografice, sau cînd aveam în fața mea harta Ierusalimului ori icoana lui, mă întrebam, cu tristă și dornică întrebare: Cînd va fi ziua cea fără pereche a suirii mele la Ierusa-lim?”

desen de J. Al. Steriade (1924)

Ziua aceasta, a pornirii spre locurile biblice, a fost în aprilie 1926.

*

A plecat din București în ziua de 15 aprilie. De prima dată era vorba să fie trimisă la Ierusalim o delegație a Bisericii Ortodoxe Române, la care s-a alăturat și el. În ultimele zile, delegația a fost contramandată. Gala Galaction n-a renunțat la călătoria atît de dorită. S-a dus pe cont propriu, împreună cu un grup de prieteni.

La Constanța s-a îmbarcat pe vaporul românesc *Dacia*, „vrednic de toată încrederea”. În zilele de 17—18 și 19 aprilie a străbătut cu bine Marea Neagră, Marmara, Arhipelagul, Marea Mediterană. Pe drum, în reculegere și meditație, observa: Călătoriile peste țări și mări, nu mai sînt extraordinare ca altădată... Primejdii care făceau parte inevitabil din drumurile părinților noștri, astăzi sînt reduse și de multe ori lipsesc cu totul. Totuși, specifică, o călătorie în Țara Bibliei este și rămîne un eveniment fără pereche, deasupra turismului, oricărei alte călătorii. Cine pornește din casa lui și din țara lui ca să cerceteze pămîntul dintre Iordan și Mediterană este, de obicei, un călător cu o construcție sufletească deosebită... În primul rînd este nevoie de o pregătire biblică prealabilă. Cum vei cerceta sfintele monu-mente, fără ca să știi valoarea lor istorică-religioasă? Este neapărată nevoie să cunoști, cu familiaritate, Biblia, Cartea incomparabilă care a ridicat pînă la ceruri numele și prestigiul Palestinei. Ca să vrei să știi ce a fost Sichelul, Sutocul, Gheleadul, Moabul, Edomul... trebuie să începi să le înuiești din Biblie... Pentru că ludeea face parte jumătate din geografia pămîntescă, jumătate din împărăția inimii și a amintirii... Marii profeți din Vechiul Testament au constela-t-o cu constelațiile nemuririi. Palestina este un dar al Sfințelor Scripturi. Nu se poate separa Palestina de Biblie...

Astfel gîdea, plînd între două infin-ite: sus-marea de azur a cerului; jos, noianul de ape în valuri de argint...

În dimineața zilei de 20 aprilie, era în fața portului Haifa. A notat în caietul cu însemnări de drum, cum obișnuia, privind Țărul atît de mult dorit și atît de amănunțit cunoscut teoretic: „Coasta Țării Sfinte iat-o în fața mea, ca un iconostas, sub această perdea de neguri... Voi trece de pe vapor pe acest Țăr fără pereche, voi umbla pe cărările pe care au umblat eroii Bibliei; soarele va proiecta pe pereții și coastele munților biblici umbra mea; voi privi cu ochii mei Țărul, paștile și treptele de piatră pe care le privă prorocii și regii lui Israel...”

Imediat ce a pus piciorul pe pămîntul sfînt, păsînd în „orientul palpabil”, a pornit nerăbdător să umble, să vadă cît mai multe, să soarbă această lume de miracol, de vrajă subjugatoare, de vis trăit aievea și de basm concret...

Îl așteptau prieteni, care l-au luat sub epitropia lor. Au început surprizele. Din primele ore, pe străzile Haifei s-a înflînit și a fost salutat de foști elevi de ai săi din București.

S-a urcat pe muntele Carmel, promon-torul protector al Haifei. A trecut prin cartierul nou al portului, Bath-Galim — Fiica valurilor, pe la Pesteră Profeților. Un lan de maci, roșii și vigu-roși, îi amintesc de Dobrogea. Ajunge la „împărăția pinului”, cu Muzeul agri-col și hotelul „Herzlia”. Privelistea îl com-pleștește. „Hotelul acesta e un popas în calea către rai!” *Raiul* îl aștepta pe cul-

mea Carmelului. Sîntem la vreo patru sute de metri deasupra mării și în ju-rul nostru Carmelul se deschide ca un sipet cu comorile Golgodei!... Într-o parte Mediterana, munții Galileii și Her-monul; într-o altă parte, panorama Car-melului, coasta Atlitului și solzii de ar-gint ai salinei vecine!... Coborîm ochii la picioarele noastre și vedem că sîntem îngrapați pînă la genunchi în valurile de flori de cîmp... O, suave flori de pe Carmel, generațiile voastre, acum două-zeci și nouă de veacuri au fost sub pașii prorocului Ilie! Mă aplec indulo-șat asupra pîlcurilor fragede și parfumu-ate și culeg un buchet de steluțe, de garoafe, de graminee... Dar nu-mi este destul acest braț de flori de pe Car-mel! Aș vrea toate florile lui. Ingenun-chez între flori, le string la piept și pe obraji mei, mă zbat în mireasma lor și sîrut pămîntul care le poartă. Între-zărește, peste spinării rotunde, Neve-Şaron „ca un cuib cu ouă roșii”.

A doua zi (21 aprilie), călătorește cu trenul la Tel Aviv, ridicat și înflorit, din nisipurile scăldate de Mediterană, de forțele unite și revărsate în entuziasm constructiv. Vizitează Muzeul produșor-ilor țării, gimnaziul „Herzlia”, școala de agricultură și podgoriile Rison-le-Zion, cu satul Beth-Deien (biblicul Beth-Dagon). Peste tot măturii ale muncii încordate și ale prosperității. Grîul este în plîră, cîrmalii sînt plini de fructe coapte, la fel lămilă... Pivnițe uriașe și adînci ca niște catacombe păstrează butoaie cu vinuri din vesticile vii. Se gîndește și consemnează: Miere și lapte curgeau odinioară în Canaan! Miere și lapte vor curge încă o dată pentru cei care desfundă și reclădesc vechile jgheaburi ale belșugului!

Apoi, în continuare, spre Ierusalim. Obser-vă că de la Naane încep contorsionile munților, cu valea Waadi-es-Sarar, biblica vale Sorek, unde Samson a înflînit-o pe Dalila, cu urmările cunoscute... Pe piatra pleșuvă a munților, au răsărit livezi de eucalipti, terase cu grîu și orz.

Gara Artaf, cu grotă lui Samson. Gara Bitir, amintind de orașul Betar, despre care tradiția biblică pretinde că avea cinci sute de școli și fiecare școală cite trei sute de elevi. Orașul a fost pus în de romani, după o rezistență eroică pînă la ultimul om (Bar Kohba). Valea se lărgeste și se ramifică cu alte văi, pline cu viță de vie și smochini. Pe un virf de deal, case... Ierusalimul!

GH. CUNESCU

UN ERUDIT

La Lausanne, în Elveția, a încetat din viață scriitorul și filozoful Stanislas Vicenz. Deși neevreu, defunctul și-a consacrat o mare parte a vieții sale studiului mișcării hasidice, devenind o au-toritate în materie. El este autorul mai multor lucrări în care sînt înfățișați rabinii și eminenți capi spirituali ai hasidismului.

CURSURI

În decursul actualului an universitar, pe lîngă Univer-sitatea din Heidelberg vor fi organizate două cursuri de limbă și literatură ebraică, unul pentru începători, celălalt pentru avansați. Vor fi ținute, de asemenea, pre-legeri despre principalele curente ale literaturii idiș.

STUDIU ISTORIC

Un cercetător al Institu-tului de istorie a evreilor din Olanda, Robert Kohen, a publicat o lucrare despre trecutul comunităților evrei-ști din zona Caraibilor. Potrivit acestui autor, prima obște din această zonă a lumii s-a constituit în anul 1665 în Guyana Olandeză. Încă în secolul al XVII-lea a funcționat acolo un tribu-nal religios iudaic.

O familie ilustră

Prin grija obștei evreiești din Mainz, este în curs de restaurare casa de pe actuala Rheinische Strasse (din vechiul car-tier evreiesc) care a adăpostit în trecutul îndepărtat mai multe generații ale re-numiți familii de cărturari Kalonymus. Această familie a numărat rabinii pro-minenți poeți liturgici și filozofi.

Primele indicii despre familia Kalonymus datează încă din secolul al X-lea și ele provin din Lucca (Italia): un medic evreu, pe nume Kalonymus Jakob, a sal-vat viața împăratului Otto al II-lea, ră-nit grav în bătălia de la Catrone, în anul 982. Drept recunoștință, printr-un edict imperial, se autoriza stabilirea familiei Kalonymus la Mainz, acordîndu-i-se, tot-odată, unele privilegii.

Între secolele XI și XIV această fa-milie s-a ilustrat printr-o intensă și fruc-tuoasă activitate cărturărească, ei reve-îndu-i merite în înfrăținarea studiului talmudic în obștea evreiască din Ger-mania.

Dintre reprezentanții cei mai străluciți ai familiei Kalonymus amintim pe Mes-chulam ben Kalonymus „cel mare” care a elaborat și tipărit la începutul celui de-al XI-lea secol poezii liturgice și tra-tate de drept pe baza percepțelor bi-blice.

Un alt Kalonymus, ben Juda, a scris și editat în anii 1116—1124, eșele despre frămîntările și suferințele obștei sale din acele vremuri.

Kalonymus „cel bătrîn”, ca și fiul și nepotul acestuia, Samuel și Juda hehas-sid, au creat, în a doua jumătate a se-colului al XII-lea, poezii liturgice de o mare frumusețe. Juda a scris un tratat de filozofie precum și unul de etică. La rîndul său, fiul lui, Eleasar ben Juda, a desfășurat o activitate laborioasă de edi-tare și prezentare a lucrărilor valoroase teologice scrise de familia de rabinii eru-diți Rokeah, cunoscută și sub denumirea de „Tadikim din Galitia”. Un nepot al lui Eleasar, Juda ben Kalonymus, a elabo-rat și editat un dicționar talmudic.

În sfîrșit, este de menționat activitatea prodigioasă a lui Kalonymus ben Meir (1287—1326), poet liturgic și comentator al textelor talmudice, traducător renumit din arabă în ebraică și din latină în ger-mană. El s-a remarcat, printre altele și prin a sa „Masehet Purim” (Tractat de Purim), o parodie a Meghilei. Cea mai importantă creație a lui Kalonymus ben Meir a rămas, însă, „Even bohan” (Plata încercării), în care bicula cu ironie re-lele moravuri ale timpurilor sale.

Situată în vechiul cartier evreiesc din Mainz, unde s-au păstrat foarte puține din urmele vremilor de demult, casa din piatră masivă, cu coloane sculptate, care a aparținut familiei Kalonymus a rezis-tat, relativ bine, scurgerii secolelor. Ves-tigiile ei, recent dezgropate cu prilejul unor săpături arheologice, sînt supuse ac-tualmente unor lucrări de restaurare și punere în valoare.

În comunitățile noastre

SUCEAVA

Un nou sediu. Activitatea comuni-tății sucevene se desfășoară de cîțva timp într-un local nou. Amplasat în-tr-una din arterele centrale din mu-nicipiu, sediul actual oferă posibili-tăți de realizare a obiectivelor de a-sistență ale comunității. De o deo-sebită apreciere din partea enoriași-lor se bucură cabinetul medical, un-de cei bolnavi, lipsiți de posibilități materiale, sînt îngrijiiți de dr. Erich Anderman.

VATRA DORNEI

La început de an. Cu sprijinul Fede-rației a fost refăcut în exterior Tem-plul Mare din strada 7 noiembrie. De remarcat minuțiozitatea cu care a fost reconstituit totul, de la deta-liile copertinei pînă la suportul vi-traliilor.

Inceputurile presei evreiești

Primele încercări de a întemeia o gazetă evreiască datează din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, mai precis din 24 ianuarie 1678, când la Amsterdam își face apariția „Gazeta de Amsterdam”, în limba ladino, adică iudeo-spaniolă. Publicația a apărut neregulat și a avut o existență efemeră, ultimul număr purtând data de 14 noiembrie a aceluiași an. Prin conținut, gazeta nu se deosebea prea mult de cele de limbă olandeză din acea vreme: ca și ele, „Gazeta de Amsterdam” se ocupa pe larg de industria și comerțul țării, având deci caracterul unui buletin de informare economică, elaborat însă în limba vorbită curent de evreii locali.

Aceeași metropolă în care și-a făcut debutul presa laică evreiască este și locul de baștină a presei religioase evreiești: aici se inaugurează, jumătate de veac mai târziu (1728), revista lunară în limba ebraică „Pri et haïm” („Fructul arborelui vieții”), în care se publicau hotărârile rabinice ale comunității sefarde.

În Germania, primul periodic ebraic, „Kohélet musar” („Ecleziastul moralei”), de orientare iluminist-științific, a văzut lumina tiparului în 1750, grație inițiativei și eforturilor lui Moses Mendelssohn. Revista a avut însă o viață scurtă, încetându-și apariția la al doilea său număr. În schimb, a stîrnit răsunet publicității „Measef” („Culegere”), care dădea expresie năzuinței evreimii germane de a-și însuși bazele culturii europene. Tot în secolul al XVIII-lea pot fi consemnate gazete întocmite în limba germană, dar tipărite cu caractere ebraice.

Abia în secolul următor, al XIX-lea, ia ca adevărat avânt presa evreiască atât în limba de cultură, ebraică, cât și în cele de uz curent ale maselor, idișul și, respectiv, ladino. Concomitent, cunoaște o deosebită înflorire și presa în limba țărilor în care își aveau reședință comunități evreiești.

Prima publicație propriu-zis evreiască prin conținutul său, redactată într-una din limbile națiunilor europene, poate fi socotită revista lunară „Sulamith”, editată în 1806 aproape simultan la Amsterdam, în olandeză, și la Dessau, în germană. Însemnătatea istorică a lui „Sulamith” rezidă nu numai în ruperea cu o îndelungă tradiție — aceea de a reproduce știri cu caracter general imprumutate din alte organe de presă și de a le reda în limba înțeleasă de evrei, ci și în tendința manifestată de a oglindi în paginile ei lumea și spiritul evreiesc, frământările și aspirațiile poporului. Spre deosebire de seria olandeză, limitată la un cerc relativ restrâns de cititori și care n-a rezistat mai mult de doi ani, seria germană, a cărei viață a fost mai lungă (a dăinuit pînă în 1846), s-a bucurat de o audiență mult mai largă la public; deosebit de cunoscut a devenit redactorul ei, David Frenkel.

Prima gazetă evreiască de limbă engleză, „Hebrew Intelligencer” („Vestitorul evreu”), din care au apărut în total trei numere, datează din 1823. Și această gazetă, și cele care i-au succedat au ieșit în genere în tiraje mici, din cauză că imigranții evrei care se stabileau în Marea Britanie nu cunoșteau limba engleză. Cu timpul, s-a înfiripat aici și o presă în idiș, inaugurată în 1867 de „Londoner Jüdisch-deutsche Zeitung” („Gazeta evreo-germană din Londra”).

E interesant de menționat că 1823 reprezintă data nașterii și pentru presa evreiască de limbă engleză din Statele Unite ale Americii: în acest an ia ființă la New York gazeta „The Jew” („Evreul”). După ce aceasta, în 1825, își încetează apariția, abia în 1843 mai poate fi semnalat, la Philadelphia, un nou organ permanent de limbă engleză, „The Occident”, redactat de I. Leiser. Publicația se situează în genere pe o platformă tradiționalistă, combatînd ideile de reformă a religiei și îndebște a spiritualității iudaice care se propagau din Europa spre America. În concurență cu „The Occident”, cu toate că se plasa pe aceeași poziție de principiu, se afla săptămînalul „The Hasmonaean” din New York, redactat de Robert Lyon. Revista acorda mult spațiu problemelor religioase și vieții literare evreiești. În 1859, Solomon Jacobs editază la New Orleans „The Corner Stone” („Piatra unghiulară”). Prin însăși apariția sa în marele port de la gurile fluviului Mississippi, această publicație atestă că interesul pentru problemele evreiești ca probleme specifice s-a vădit mai mult sau mai puțin concomitent în diferite puncte ale Statelor Unite. La Chicago, periodicul de limbă germană „Der Zeichen der Zeit” („Semnul timpului”) promovează, între 1863 și 1865, idei radicale în chestiuni religioase, dar și sociale. În același timp la San Francisco este lansat hebdomadular conservator, în limbile germană și engleză, „The Hebrew”.

Prima publicație americană în limba

ebraică, „Hafofe haeret hahadaşa” („Observatorul țărilor noi”), a fost redactată, între 1871 și 1877, de Hirsch Berenstein. Prima gazetă idiș din New York este săptămînalul „Jüdische Gazetten”, înființat în 1874 de K. Sarazon.

În Austria, cea mai veche publicație evreiască — ce e drept, de scurtă durată — datează din 1802, când la Praga și Brno se tipărește, în limba germană, dar cu litere ebraice, „Jüdisch-deutsche Monatsschrift”.

Prima gazetă evreiască din Ungaria, „Magyar Szinagoga”, datează din 1846. Ea milita în linii generale, în favoarea unor reforme moderate.

În Serbia, între 1888 și 1893, apare la Belgrad revista lunară de limbă ladino „El Amigo del Pueblo”, sub conducerea lui Samuil B. Elias. Între 1893 și 1902, el și-a desfășurat activitatea în Bulgaria, unde a redactat, mai întâi la Sofia, apoi la Ruse, reviste cu același titlu.

În Italia, cel dintîi organ de presă evreiesc a fost „Rivista Israelitica”, editată la început la Paris, iar ulterior la Modena (1845—1848).

Cea mai veche publicație evreiască din Franța a fost revista lunară bilingvă din Strasbourg, „Die Wiedergeburt, La Régénération” (1836—37), întemeiată de Simon Bloch. Ea cuprindea date și informații politico-sociale la nivelul presei curente. Judecînd după conținutul și orientarea sa generală, titlul pe care-l purta pe fron-tispiciu se dovedea doar în mică măsură justificat. Din 1840 apare la Paris hebdomadular „Archives Israélites”, cu știri și reportaje despre evreii din Franța, dar și din alte țări, precum și cu articole etico-religioase și filozofice.

În Elveția, presa evreiască e prezentă odată cu apariția revistei lunare „Altes und neues Morgenblatt” (Basel, 1834—1840).

În Turcia, prima revistă în ladino apare la Smirna în 1846, sub titlul „Saarei Mizrah, o Puerta del Oriente” („Porțile Răsăritului”).

În micul Gibraltar, a apărut încă din 1842, în ladino, „Chronica Israelitica (Hamazkir)”, înlocuită în 1843 de „Esperanza Israelitica”. Prima publicație în limba engleză, „Voice of Jacob”, datează din 1882.

Debutul presei evreiești din România îl face gazeta de limbă idiș „Korot haïm” („Evenimentele timpului”), editată în 1855 la Iași. Doi ani mai târziu își face apariția, la București, prima publicație evreiască în limba română, „Israelitul Român”, sub conducerea redacțională a lui Iuliu Barasch. Din 1867, „Israelitul Român” începe să apară și în limba franceză. În același an, presa evreiască se îmbogățește cu un nou hebdomadular bilingv, „Viitorul”, redactat la București de A. Levi în română și franceză. În 1874, Elias Schwarzfild fundează la Iași „Revista Israelitică”, care a apărut pînă în 1877. De notat că revista cu același titlu inte-

Prima pagină a unui ziar în limba idiș apărut la București

meiată în 1866 la București nu are nici o legătură cu organul omonim din capitala Moldovei. La Iași, frații Moses și Elias Schwarzfild au pus bazele publicației anuale „Anuar pentru Israelii” (1878—1898), care și-a câștigat curînd un binemeritat prestigiu prin documentatele sale studii de istorie, sociologie și cultură iudaică. Pe același neobosit Elias Schwarzfild îl găsim în 1881 în fruntea gazetei „Fraternitatea” din București, care și-a suspendat apariția în 1885. Nu mult după aceea, în 1887, Weinburg inaugurează, la București, „Înfrățirea”, care însă nu s-a mai bucurat de același succes ca predecesorul său. În 1900, Moses Schwarzfild scoate la București săptămînalul „Egalitatea”, organ publicistic, dar și cu preocupări statornice în direcția popularizării științelor. Dintre publicațiile bucureștene de la începutul secolului nostru amintim săptămînalul lui Iosif Petrianu, „Cronica Israelită” (1901), revista lunară „Zionul” (1911), hebdomadular „Curierul Israelit” (1911) etc.

Un fenomen care se cere cu deosebire subliniat este proliferarea presei evreiești în orașele din provincie în care pulsa o puternică viață comunitară. Spicuim astfel: „Har Sinai”, revistă lunară editată la Turnu-Severin în 1894 mai întâi în idiș și iudeo-spaniolă, iar mai târziu și în românește; tot la Turnu-Severin apăruse încă mai înainte (în 1886—87) revista iudeo-spaniolă „El Luzero de la Paciencia”, tipărită cu caractere latine; la Focșani, semnalăm în 1897 „Drepturile”, hebdomadular îngrijit de Botoșăneanu; la Ploiești, în 1898, „Vocea Sionului”, sub redacția lui Gold și Rosen; la Botoșani, în 1911, interesanta revistă lunară „Institutorul evreu”.

Se cuvine, în sfîrșit, să fie relevat și faptul că, în 1901, în România a apărut, pentru un timp, organul evreilor din Bosnia, „Haalborada”, în limba ladino.

S. G.

Sardis

Anticul oraș Sardis, menționat prima dată de către Eschil, a fost cîndva capitala regatului Lydia din Orientul Apropiat. Istoria lui este bogată în evenimente. Unul din cele mai importante orașe sub dinastia Mermnad, a cunoscut apogeul sub Cresus și apoi a pierit la mijlocul secolului al VI-lea înainte erei noastre. Prin anii 215—213 î.e.n. orașul a fost distrus și apoi reclădit de către Antiochus al III-lea. Zeuxis, viceregele numit de acesta, a adus coloniști evrei din Mesopotamia pentru a repopula orașul. După transformarea regatului într-o provincie romană, Sardis a devenit capitala unui conventus (district).

În a doua jumătate a primului secol î.e.n., comunitatea evreiască avea o mare pondere în viața orașului. Aceasta se poate deduce dintr-un decret al pro-chectorului Lucius Antonius, datînd din anul 50 și menționat de Iosephus Flavius în „Antichități”, în care se confirmă că evreii au o adunare proprie care rezolvă neînțelegerile dintre ei. Îndeplinind ordinul lui Antonius ca să se precizeze drepturile și privilegiile evreilor în calitatea lor de cetățeni romani, orașul Sardis a emis un decret prin care li se asigura libertatea cultului și se luau măsuri pentru procurarea de alimente care să corespundă cerințelor lor rituale.

Cîțiva ani mai târziu, la începutul domniei împăratului Augustus, proconsulul Caius Norbanus Flaccus, la ordinul împăratului, a reînnoit privilegiile religioase ale evreilor din Sardis și le-a permis să trimită obolul lor la Ierusalim. După vastele dimensiuni ale sinagogii din acea perioadă se poate trage concluzia că comunitatea număra cîteva mii de credincioși. Într-adevăr, ruinele acestei sinagogi, descoperite în anul 1962, arată că lăcașul avea 120 metri lungime și 18 metri lățime. Amplasată pe strada principală a orașului, în spatele unui șir de prăvălii, dintre care unele aparținînd unor evrei (Iacob eforul sinagogii, Sabbatios, Samuel, Theokristos), construcția pare a fi fost destinată inițial unei bazei romane, dar a fost apoi cedată comunității evreiești. Pereții erau acoperiți cu inscripții, unele în ebraică, altele în grecește. Una dintre inscripțiile ebraice e scrisă în onoarea împăratului Lucius Verus, care a vizitat orașul în anul 166. Alte 80 de inscripții în limba greacă menționează pe donatori, dintre care mulți poartă numele de familie Aurelius. Construcția a fost renovată în anul 400 și apoi distrusă în anul 616. Este cea mai mare dintre cele mai vechi sinagogi. Sala de rugăciune avea un sanctuar la capătul dinspre apus și trei rînduri de bănci, probabil pentru notabili comunității. Au fost găsite și fragmente a 18 candelabre din marmură și bronz. Sanctuarul e împodobit cu un mozaic reprezentînd doi păuni. În apropierea sanctuarului se afla o masă mare de marmură, flancată de două perechi de lei, poate o aluzie la tribul lui Iehuda. Tot acolo se afla o inscripție a unui donator care se denumeste „din tribul lui Leontii”. În partea de apus a construcției se află două camere, dintre care una a avut o instalație pentru apă (pentru mikva). În cealaltă se află o inscripție: „Binecuvîntat fie poporul”. Sala de rugăciune, îmbrăcată în marmură, putea cuprinde circa o mie de credincioși.

Înfloritoare comunitate care a existat odată în acest oraș a dispărut odată cu distrugerea lui, în anul 616. În locul lui se află azi ruinele satului Sart.

ANGELA GRINFELD

Studiu despre marani

Ultima carte a rabinului Ioachim Prinz este un studiu asupra evreilor care sub constrîngerea inchiiziției, începînd din secolul al XIV-lea au practicat iudaismul în taină. Urmașii lor au păstrat în memorie obiceiurile evreiești, transmise din generație în generație, deși sensul lor le-a devenit necunoscut.

Astfel, autorul descrie un obiect ciudat pe care l-a văzut într-un îndepărtat sat brazilian. Peretele de răsărit al unei colibe era ornat cu o tapiserie pe care era brodată o inscripție cu caractere pe care nimeni în sat nu le putea citi. Era un mizrah, o draperie care indica direcția Ierusalimului, către care trebuie să se întoarcă un evreu credincios, atunci cînd își face rugăciunea. O femeie din același sat își amintea că odată pe an tatăl ei își pune un șal alb cu dungi negre și citea cu evlavie dintr-o carte care ulterior s-a pierdut.

În cartea sa, rabinul Prinz arată că de fapt persecuțiile împotriva evreilor au precedat cu mult inchiiziția spaniolă.

Primele legi anti-evreiești au fost promulgate de către vizigoți, care au cucerit Spania în secolul al V-lea. Ei au silit pe evrei să-și părăsească credința. Și în Persia mai multe comunități evreiești au fost convertite forțat, mulți dintre membrii lor continuînd însă a practica în taină obiceiurile evreiești.

Mulți marani au crezut cu convingere în iminența venirii lui Mesia, ceea ce i-a determinat să accepte convertirea, în speranța că trimisul mult așteptat al lui Dumnezeu îi va izbăvi. Maranismul este considerat de unii erudiți ca un aspect specific al istoriei evreilor. Rabinul Prinz îl consideră un factor important a ceea ce poate fi numit „condiția evreiască”. Există azi în lume, mai ales în Spania, Portugalia și America latină mulți urmași ai acestor convertiți cu forța. Nu rare sînt cazurile cînd aceștia se întorc la credința străbună. De aceea maranismul — conchide rabinul Prinz — este încă o manifestare a voinței poporului de a supraviețui.

STIRI

יומיו

ANIVERSARE

La Londra a fost de curând marcată într-un cadru festiv împlinirea a 30 de ani de la înființarea, de către renumitul pictor Arthur Segal, a școlii de pictură expresionistă.

Arthur Segal s-a născut la Iași în anul 1875. El a studiat artele plastice mai întâi la academia din Berlin și apoi la München, devenind un membru marcant al grupului expresionist din Germania. În 1933 a emigrat în Spania iar în 1936, după izbucnirea războiului civil, s-a instalat la Londra, unde a trăit și a lucrat până la moarte, în anul 1944.

Lucrările sale nu s-au bucurat de la început de apreciere deosebită. Curând însă a devenit un pictor foarte prețuit. Operele sale se află actualmente expuse în numeroase muzee și colecții din întreaga lume, sint foarte bine cotate la licitații de artă și formează obiectul unor expoziții retrospective.

De remarcat că, din anul 1944 școala expresionistă de pictură de la Londra, înființată de Arthur Segal, este condusă de fiica acestuia, Marianne, și ea o pictoriță de mare talent.

VIZITA

În cadrul unei acțiuni inițiate în urmă cu câțiva ani de municipalitatea Berlinului occidental, un grup de foști locuitori evrei ai Berlinului, care în anii nazismului au părăsit orașul ca urmare a terorii rasiale, au dat curs invitației de a face o vizită pe meleagurile unde au trăit. Grupul, numărând peste 400 de persoane s-a bucurat de o primire călduroasă.

EXPOZIȚIE

La Paris va fi organizată la sfârșitul acestui an o mare expoziție cuprinzând cele mai reprezentative pinze ale lui Marc Chagall. În cadrul acestei expoziții publicul parizian va putea admira, printre altele, aproape 40 de tablouri până acum necunoscute ale celebrului pictor. Este vorba de picturile monumentale executate de Chagall în anii 1920 și 1921 pentru Teatrul Evreiesc din Moscova. Aceste tablouri au fost împrumutate organiza-

torilor francezi ai expoziției de direcțiunea Muzeului de artă Tretyakov din Moscova.

COLECȚIE

Editura Keter din Ierusalim, care publică Enciclopedia Iudaică (lucrare completată în fiecare an cu un nou volum), a inițiat actualmente editarea unei noi colecții pe teme de spiritualitate evreiască. Intitulată „Biblioteca populară iudaică”, amintita colecție apare sub îngrijirea lui Raphael Posner. Primele lucrări care au văzut lumina tiparului sint: „Marile sărbători de Naphtali Winter, „Sinagoga de Uri Kaploun, „Sărbători minore și moderne de Priscilla Fishman, „Căsătoria de Haim Schneid, „Întoarcerea la Sion de Arie Rubinstein,

„Familia” de Haim Schneid și „Pesah” de Mordell Klein. Cărțile, avind fiecare circa 120 de pagini, sint bogat ilustrate prin folosirea arhivei fotografice a Enciclopediei Iudaice.

IN MEMORIAM

La Londra a încetat din viață, în vîrstă de 75 de ani, Jacques O'Hana, fost președinte al eforiei celebrei sinagogi Bevis Marks din capitala britanică și președinte al secției engleze a Federației mondiale sefarde.

ALEGERE

„Centro Israelito de Portugal” a ales ca președinte pe dr. Joana Sequerra-Amram. Este pentru prima dată în istoria obștei din Portugalia cînd o femeie ocupă o asemenea funcție. D-na Amram este medic, mama a trei copii și soția cunoscutului cardiolog, el însuși membru al consiliului de conducere a comunității evreiești din Lisabona.

NUMIRE

Papa Paul al VI-lea a numit ca membru al Academiei Pontificale de științe pe savanta Rita Levi Montalcini. Aceasta este director al laboratorului de biologie celulară a Consiliului național de cercetări din Roma și, totodată, profesoară de biologie la universitatea St. Louis din statul Missouri (SUA).

RESPONSE

Recent au văzut lumina tiparului la Ierusalim, sub îngrijirea rabinului I. D. Feld, responsele rabinului David Oppenheim, care a trăit între anii 1644 și 1736 și a păstorit mulți ani obștea din Praga. Vestita bibliotecă a eruditului talmudist se află, încă din anul 1829, la Oxford, constituind o parte importantă a secției ebraice a Bibliotecii bodleiene.

Rabinul Oppenheim, un mare cunoscător al Halahei, era și un scriitor ebraic talentat. El a scris numeroase response. Volumul de response de curînd editat prezintă o sursă de informații interesante despre viața religioasă și despre condițiile sociale ale obștei, de la începutul secolului al XVIII-lea.

JUBILEU

Comunitatea din Adelaide (Australia) a sărbătorit 125 de ani de la înființare. Această comunitate este cea mai veche obște evreiască de pe continentul australian. Remarcăm că actualmente numărul comunităților din Australia este de 19.

LONGEVITATE

Cel mai în vîrstă cetățean al Canadei este David Cohen, care a împlinit în vara aceasta 118 ani. Cohen a emigrat din Europa în Canada în preajma celui de-al doilea război mondial. El este și actualmente activ în viața obștei sale colaborînd la publicații idiș. Cohen vorbește curent șase limbi.

SENTINȚĂ

În fața Tribunalului din Hamburg a compărut fostul comandant al gestapoului din Varșovia, Ludwig Hahn. Hahn a fost unul dintre principalii organizatori ai transportării evreilor din ghetoul varșovian spre lagărul de exterminare de la Treblinka. El a condus, de asemenea, represiunile ce au urmat răscăleii ghetoului. Pentru crimele comise, Hahn a fost condamnat la 20 de ani închisoare. Într-un proces anterior, desfășurat la Dortmund, el fusese condamnat la 12 ani închisoare pentru torturile patronate la temnița Pawiak din Varșovia.

MONOGRAFIE

În editura Klincksieck din Marsilia a apărut monografia profesorului Andre Dumoulin consacrată sinagogii

din Cavaillon. Lăcașul de rugăciune din Cavaillon, de o mare frumusețe arhitectonică, are o vechime de peste 350 de ani. Descrierea și istoricul acestei sinagogi sint însoțite, în lucrarea publicată de profesorul Dumoulin, de o cronică a comunității din această mică localitate a midi-ului francez, comunitate a cărei existență e atestată documentar încă din anul 500 al erei noastre.

STATISTICA

Conform unor date statistice publicate de curînd, obștea evreiască din Jamaica numără actualmente 720 de persoane. Membrii comunității sint în cea mai mare parte de rit sefard. Pe insulă funcționează trei sinagogi.

REEDITARE

La Hamburg a apărut, într-o nouă ediție germană, lu-

crarea cunoscutului istoric și filozof Max Weber „Iudaismul antic”. Deși neterminată (autorul a murit în timp ce lucra la definitivarea ei) această carte se înscrie printre cele mai profunde studii pe tema amintită. „Iudaismul și antichitatea” se află la cea de-a treia reeditare. Noua ediție se constituie ca un omagiu postum, adus la împlinirea a 100 de ani de la nașterea autorului.

HOTĂRIRILE HALAHEI

În cadrul lucrărilor de inventariere și compilare a tot ceea ce s-a scris în domeniul Halahei (legiuirea religioasă mozaică) în perioada gaonilor — lucrări ce se desfășoară sub auspiciile Institutului Weizmann din Rehovot — au fost adunate, pînă acum, aproape 700 000 de hotăriri. Potrivit unor calcule ale specialiștilor Institutului, pentru înregistrarea integrală a materialului va fi nevoie de minimum 15 ani și de folosirea celor mai moderne metode de inventariere și compilare.

AMINTIRE

O stradă din cartierul rezidențial Wroden al capitalei suedeze Stockholm, a primit de curînd, din inițiativa municipalității, numele Annei Frank, în amintirea fetei-martir de la Amsterdam, exterminată împreună cu cei mai mulți dintre membrii familiei sale, de către naști.

EXPONATE

Muzeul evreiesc din Buenos Aires a organizat o expoziție cu tema „Rolul evreilor sefarzi în răspîndirea

culturii spaniole”. La organizarea acestei expoziții au contribuit cu exponate muzee din Olanda, Spania și Anglia.

Printre marile număr de tipărituri expuse pot fi văzute cărți de rugăciune sefarde — unele cu frumoase ornamente — provenind din diferite țări și diverse perioade, începînd cu Mahzorul de la Worms, editat în anul 1272, și pînă la ultimele cărți sefarde de rugăciune, recent ieșite de sub tipar.

MENORA

La British Muzeum se află un vas de argilă, provenind din vechea Mesopotamie, căruia i se atribuie o vechime de peste 3 000 de ani. Pe acest vas, foarte bine conservat, se află gravată o menora.

PELERINAJ

Comunitățile din localitățile Weiden și Coltz (Republica Federală Germania), au organizat un pelerinaj la fostul lagăr de exterminare Flossenbürg. În drum, au fost vizitate ruinele sinagogii din Floss, unul din cele mai vechi lăcașuri de rugăciune din Germania, incendiată de naști în anul 1938.

Un serviciu divin a fost oficiat în memoria victimelor holocaustului.

SIDURIM

În editura Jewish History Publications a apărut un album intitulat „Sidurim de-a lungul veacurilor”. Albumul cuprinde facsimile excelent reproduse ale unor vechi cărți de rugăciune evreiești. Reprodusele sint însoțite de o documentată incursiune în istoria editării sidurimilor.

OBȘTE

Comunitatea din Florența numără actualmente 1500 de membri. Sinagoga este o clădire monumentală. În apropierea ei se află școala obștei, care poartă numele eruditului Cassuto.

VERSIONE

În Editions des Presses Universitaires de France a apărut cartea „A cunoaște Biblia”, versiune prescurtată a lucrării în patru volume, cu același titlu, aparținînd lui Yehezkel Kaufmann. Lucrarea, al cărei original a fost scris în ebraică, aduce o remarcabilă exegeză atît prin virtuțile sale analitice cît și prin înalta sa ținută din punct de vedere al științei istorice. Kaufmann, personalitate remarcabilă a gîndirii ebraice reprezintă o viață dinamică dedicată Bibliei, subliniind sugestiv impactul ei asupra civilizațiilor.

CEREMONIE

O ceremonie a marcat împlinirea a 70 de ani de la inaugurarea sinagogii din Düsseldorf (R.F.G.). Sinagoga a fost centrul religios al unei comunități care numără în 1936 peste 5 000 de membri și care actualmente este de numai 85 de ptsoane.

יעקב און עשו

(סוף פון זיט 10)

מיר געפינען סינטטיזירט אונדז דער גאנצע השקפה וועגן מלאכים, וועגן וועלכער עס זענען פאראן וויכוחים אין אונדז דער תלמודישער און מדרשי-ליטעראטור.

דער מענטש באשאפט מלאך. כים. די יידישע עטיק זאגט עס בפרוש אין פרקי אבות פרק ד' משנה י': רבי אליעזר בן יעקב אומר, העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, והעובר בעברה אחת קונה לו קטיגור אחד. ווער עס טוט א מצוה דער פארשאפט זיך א מלאך וואס זאל זיין פאר אים, א גוטער מליך און ווער עס טוט אן עברה פארשאפט זיך א שלעכטן מליך. מיט יעדן שיינעם געדאנק, מיט יעדן איידעלעם געפיל, מיט יעדן גוטער טאט, לעבן מלאך אויף דעם אדם איז דאס געהיירט וואס אונדז, דאס וואס לעבט איבער פארבייגעדינדיקן ערדישן לעבן, וואס די גשמיות האט זיך אנגעטון כדי אדורכט צומאכן דעם וועג פונעם וויר געלעבט ביז עס קער אפ די ער. נען די "מלאכים" וואס ווערן געבוירן פון די מענטשלעכע מעשים.

די מלאכים פון יעקב אבינו, זיינע וועגווייזער אויף דער לייטער פון שליומה, האבן טאקע צוגרעשט, ארויפגעשטיגן, ווייל זיי וועגן דאך באשאפט געווארן דאך אויף דער ערד, דורך אלע זיינע מעשים. זיי האבן דערנאך "אראפגענידערט" צווישן אונדז, די גייסטיקע יורשים, ברענגענדיק איבער יארהונדערטער אין יאר טויזנטער דאס געהיירט וואס ער אליין האט געשאפט, וואס וועט לעבן אויף אייביק, הגם דאס ליים האט זיך שוין לאנג צור נויפגעגאסן מיט דער מרת המכילה, וואו עס רוט זיך אפ זיין גוף.

...ווי שוין איז געווען דער חלום און ווי מיוסא אים איז ווירקלעכקייט, יעקב איז אר טלאפן פונעם אכזריות פון עשו און האט אנגעטראפן לבנשט שווינדלערייך, אט די לעצטע ווייזן זיך ארויס צו זיין די געפערלעכסטע, לבן

ביקש לעקור את הכל. לבן האט געוואלט פארניכטן אלץ. מיט שיינע ריידעלעך האט ער אויס באהאלטן זיין אומזעטיקע גיר רייקייט, לבן ניצט אויס יעקבס מי און גלויבקיט גאנצע 22 יאר. דער בעלגוף לבן לעבט אין רחבות און עשירות וואס איז דער רעזולטאט פון דער שווינס פון זיין שוועסטער זון יעקב, צו וועמען ער זאגט נאך לפנים, "הכי אחי אתה", דו ביסט דאך מיין ברודער, אבער אין דער ווירקלעכקייט האט ער אים פארוואנדלט אין א פשוטן משרת, וועלכן ער האלדנט און קושט, כדי אפשר וועט אים געלינגען פון אים אויסצופרעסן אפילו דאס ביסל ארעמשהאפט וואס אים איז נאך פארבליבן. מיט פשוטע, אומגעקניסטע ווער טועט, וואס מאלט אונדז דאס חושם די גאנצע טראגעדיע פונעם ארבעטסער וואס ווערט בלוטיק אויסגעניצט און די גאנצע גיר דערשטעקט פונעם גייציקן וואס בארױבט פרעמדע איבער. די אויפקלערונג און קומט פאר, צום סוף, צווישן יעקב און לבנען איז א הערליך זיטל, אין וועלכן זיי לייענען דעם גאנצן פארקלער וואס האט צען דליקער יארן געטליעט אין הארץ פונעם פאסטער יעקב, וואס האט זיך געזען טאג נאך טאג בארױבט פון די פרוכטן פון זיין מיין. ער שרייט אויס פאר זיין אויסניצער, זיין גאנצע אויפגעבראכטקייט וועגן די אומרעכטן וואס ער איז קעגן אים באגאנגען.

מי פשע ומה חטאתי כי דלקת אחריי (בראשית לא—לג). וואס איז מיין פארברעך, וואס איז מיין חטא, וואס די האט מיך נאכגעיאגט? — פרעגט ער ביי לבנען, נאך דעם ווי ער רעכנט אים אויס אלע זיינע באמיאונגען ווי אזוי ער האט געדינט סארן פרייז פון די לייך וואס ער האט געקאפט אויסצורשייטן ביים אכלני הורב וקרה בלילה ותחד שותי מעיני. ער דערמאנט אים מיט א פאר-ווארף, אן "ביי טאג פלעגט מיך אויפגען די היץ, און דער פראסט ביי נאכט, און דער שלאף האט געווייכט פון מיינע אויגן, און דו האסט געביטן מיין שרר צען מאל".

דער געראנגל מיטן מלאך

און אידעאל, אז דאס גאנצע רשעות וואס ער האט באגעגנט אויף זיין דערנערדיקן לעבנס-וועג, האט גיטש געקענט פאר-דארבן זיין קראפטער אדער אפצושוואכן זיינע שטרעבונגן. ער האט אים נאך מער פארהארגעוועט די נסיונות, די שוועריקייטן האבן אים נאך מער געשטאלט, געבן א לייטקייט גלויבן און א ווארעם הארץ, וואס ער האט פארמאגט אויך פאר דעם, האט אים דאס שווערע לעבן געשאנקען אויך א מעטיקן ארעם, וואס ער האט פריער גיטש געהאט. אקעגן אן עשו, גיטש מען זיך נישט בא-ווייזן בלויז מיט א "דורוץ", מיט א מתנה, וואס זאל דער-ווערן זיין אנטוויקליקייט, און נישט גאר מיט "פיהלח", בעסט דא אים אז ער זאל רחמנות האבן און זיך אפזאגן פון זיינע צריחות, נאר מע דארף זיך צוגיין, און "מלחמה", צום קאמף, כדי אים אקעגנצושטעלן א גרעסערן כוח, ווי דעם מיט וועלכן ער באדראגט דיר. נאך אס די דאזיקע לעצטע שפראך איז די איינציקע וואס אן עשו פארשטייט צום בעסטן, דאס

איז דער איבערצייגונגסער ארגומענט פאר אים, דאס איז דער בעסטע מעטאד כדי אויס צומיידן די סכנה. עס איז אמת אז, ווירא יעקב מאור ויצר לו, יעקב האט מורא געהאט פאר זיין לעבן און פארן לעבן פון יענע וואס זענען אים אגעהען אזוי טייער, אבער גלייכצייטיק האט לייך געטון וואס די סיבות קענען מיט זיך ברענגען אן אויך דער קעגנער זאל פארלירן זיין לעבן. בכן, דער שליה וואס ער שיקט צו עשון האט די אויפ-גאבע, אז געשטיצט אויף דער קראפט וואס ער שטעלט מיט זיך פאר, זאל ער איבערצייגן דעם שונא אז עס איז פיל בעסער אז ער זאל נישט ארויסציען די שווערד פון דער שויד. איידער ער ווערט געוואויר וועגן די רעזולטאטן פון זיין פראוויסצומיידן א בלוטיקן צוזאמענשטויס, האט ער אין מיטן דער נאכט פון פאר דעם דעציידירטן טאג אויסגע-רייטט זיך לאגער אויפן בעסטן אופן כדי צו קענען געניסן דעם עווענטועלן אנגרייף מצד עשו, און אז יעקב איז געבליבן א לייך, האט א מאן זיך געראנגלט מיט אים ביי דער פרימארגן איז אויפגעגאנגען. אט די סצענע וואס האט אין פסיריירט בארימטע מאלער, "יער קב ראנגלט זיך מיטן מלאך, איז דער סאבסטרקטיווער געראנגלט ווישן קאמפארטיקטיווער גייסט, וואס איז פול מיט לייבשאפט פאר שלום, און יעקב אבינו איז דעם פלעכטן גייסט, דאך צעשטערדיקט, וואס איז דורכ-געדרינגען פונעם אפעטיט צו אונטערדריקן און צו ראבער ווען, פון עשון, אין חשכות פון דער נאכט, מיינט, "עשו מלאך" אז ער איז בייבולח ביי צוקומען יעקב. סע ראנגלט זיך דער גייסט פונעם טויט מיטן דעם פונעם לעבן, די העפטקייט איז שווער אז לאנג, לאנג ווייל סע געדויערט די נאכט, וועלכע עשו דער דאך שריינט פון רציחות, האט שוין אזוי פיל מאל געפרוואוהט א רויפפונגלעך אויף דער מענ-שטייטש, דער פוכס באניצט שטיין אויסדרייט, "ויאבא" פארן געראנגל צווישן אים די צוויי כוחות, ער טאמט פונעם ווארט "אבא" שטייט, וואס רעגט אן די חכמי התלמוד אויסצושטייטשן אויף עס אופן: "עשו מלאך" האט אין זיין געראנגל כדי צו דערשטיקן יעקב, אויפגעוואר-אן זייל שטויב ביז צום כסא הי כבוד. פאר עשון איז גאנצע ווען געבן דאס גייסטענדיקע, ער האט דערנאך אפגע-הויבן א פיראגאט זיין שטייב כדי צו באהאלטן זיין פרוץ, צו פארמאקטירן זיינע צילן.

יעקב פארגעסט אבער נישט אז עשו וועט פארניכטן זיין אויסזען אבער אויך קיין פאל נישט זיין לאקאטע. מיט העפלעכקייט אבער דאך אונט-שלאסן זאגט ער זיך אז צו בלייבן צוזאמען מיט א ברודער, וועמענס "לעבנס-שייגער" קען נישט פירן צו קיים שום גוטן דער צוזאמענשטויס ווישן יע-קב און עשו איז טאקע אויס-געמיטן געווארן, אבער זייערע השקפות וועגן לעבן בלייבן ווייטער אנגאנגעשטישט. געשליכט וועט דערווייזן ווער עס איז גערעכט.

ה' חיים בראשית, דער מיניסטער פאר האנדל, אינדוסטריע און אנטוויקלונג פון מדינת ישראל, באגלייט פון די מיטגלידער פון דער עקאנא-מישער דעלעגאציע וואס באטייליקט זיך אין די יא-בעטן פון דער זעקסטער סעסיע פון דער בשות

לאוואסלאוו קאדעלבורג אין באזוך אין בוקארעשט

אויפגאטלענדיק זיך אויף א קורצער צייט, בוקארעשט, האט לאוואסלאוו קאדעלבורג, דער פרעזידענט פון די יידישע קהילות פון יוגא-סלאווע, באזוכט אונדזער קהילה. ער איז אויפ-גענומען געווארן מיט הארציקער ברידערלעכ-

אין דער יידישער וועלט

דאס יידישע ליד

איז פארלאג מעקגראו היל פון ניו-יאָרק איז דערשינען דאס בוך פון רות רובין די קולות פון א פאָלק" מיטן אונטערטיטל "די געשיכטע פון יידישן פאָלקס ליד". דער דערפאלג פון בוך האט גוט געווען ארויס-צוגעבן א צווייטע אויפלאגע. די געשיכטע הייבט זיך אן מיט די יידישע זינגער פון מיטן זעכצנטן יאָרהונדערט, איז דייטשלאנד. דאָס ערשטע פארעפנטלעכטע ווערק, אונט-האלט די שאפונגען פון איינעם פונעם פאָלקס "שמואלבאָד", א לאנגער עפישער פאָקס פון 1800 סטראַפּעס, פון אן אַנגלישעם חובר, וואס איז דערשינען איז דרום-דייטשלאנד אין 1544.

די חובר פון ווייזט אן אז די לידער ברע-נען צום אויסדרוק די דריי וויכטיקע געשע-נישן איז מענטשן לעבן: די געבורט, ח-נוחה און לוויה. ביי אַט די געלענההייטן האָבן די יידישע בחנים געשפילט א וויכ-טיקער ראָלע. רות רובין באווייזט אז די אלטע יידישע פאָלקס-לידער האָבן געהאט א השפעה אויף דער יידישער מאָדערנער מוזיק.

די העברעאישע קאטעדרע

אין לאַנדאָן

שמעון אבראמסקי, פראָפּעסאָר פאר יי-דישער געשיכטע אויפן אוניווערסיטי קא-לעדזש פון לאַנדאָן איז נאָמינירט געוואָרן אלס פראָפּעסאָר אויף דער קאטעדרע פון העברעאיש און תלמוד-פאָרשונג.

קאָרעספּאָנדענץ

דער ארכיוו פון האָראס קאלען, א פראָ-מיניסטע פרעזידענטקייט פון אמעריקאנער יידישן קיבוץ, איז איבערגעגעבן געוואָרן צום רשות פון פאָרשער. ער אנטהאלט קאָרעס-פּאָנדענצן פון 30 יאָר מיט אינסטיטוציעס און יידישן קאלען און געווען אין פאר-בינדונג מיט פאָרש-און אקאדעמיש-אג-טיסטן, פאָליטישע ארגאניזאציעס און ווי אויך מיט פרעזידענטקייטן, צווישן וועלכע, נאָמינירט בראַדענט, ראביי סעפּאָל ווייס, בער-טראַג ראַסל, פּעליקס פראַנקפורטער, יא.א. די קאָלעקציע וואָס איז אַפּגעשטעלט געוואָרן פון יידישן וויסנשאַפּטלעכן אינסטיטוט (יואָ) איז קאסאלאָגיס געוואָרן דורך דוד וואָלפ-זאָל.

ערב הונדערט יאָר יידיש טעאטער

(סוף פון זיט 11)

דעם 16טן יולי דערשיינט אן אַנגריי קענן גאָלדפאָדעס ארטיקל, אויך ווי א באַצאָלער אַ נאָנט, געמחמטע, מערדער בייגער פערסענעס דורך לאַזאר שוואַרץ. א דערנעט אויסגעדריקט אן ריגוראָס קענן דער וועגזאָלער, וואָס האָט פאָרענטלעכט גאָלדפאָדעס ארטיקל.

דעם 16טן יולי דערשיינט שוין ווידער אַ די-רעקטער אַנגריי קענן גאָלדפאָדעס, מיט געמיינטע ווערענע, געמחמטע, דאָס קאָמיטעט פּעראַיין דאָקטאָר באַראַש.

דעם 20טן און דעם 21טן יולי דערשיינט ווי-דער די אויבנדערשטע אַקאָדעמיק, דערווייל זאָגט אן גאָלדפאָדעס צום ערשטן מאל זיין אַפּערטע-שטאַרד בלאָג, גלייכצייטיק ווערט מוידע גע-ווען אן 19טן איצט אן וועט ער שוין נישט געבן פאָרשטעלונגען פרייטיק.

פּוּדליקער רומעניש-ישראלשער קאָמיטע אוי-וועגן חתן, דער אמבאסאַדאָר פון מדינת ישראל אין בוקארעשט, האָט זיך באטייליקט אין קבלת-שבת פונעם 16טן נאוועמבער 1974, אין בוקא-רעשטער כאַראַל טעמפל.

אין באזוך אין בוקארעשט

קייט דורכן רב הכולל ד"ר דוד משה רוזן שלי-ט"א און די אנדערע מנהלים פון אונדזער פּעדרעגאָנישט פון יוגא-סלאווע, האט באזוכט אונדזער קהילה. ער איז אויפ-גענומען געווארן מיט הארציקער ברידערלעכ-

אין דער יידישער וועלט

א טעאָלאָגישער אינסטיטוט

אין היידלבערג

איז דער שטאָט היידלבערג (מערב-דיי-טשלאנד) איז נעגירנדעס געוואָרן א יידי-שער טעאָלאָגישער אינסטיטוט, איז וועלכן סע וועלן צוגעגרייט ווערן כלי-קודש (רבנים, שוחטים און חזנים) פאר די קהילות אין דייטשלאנד און די סאָדנאָוויטש לענדער. דער אינסטיטוט וועט אָנהויבן פונקט יאָר און קומענדיקן לערנאָר.

א ווערק וועגן נביאות

"נביאות ביי יידן" איז דער טיטל פון א ווערק וואָס איז דערשינען אין פארלאג "סדה" פון ישראל, דאָס בוך ווייזט אן די אנטוויקלונג פון דעם נביאות, אָנהויבנדיק פון משה רבנו, דעם אבי הנביאים.

א תלמוד-יאָר

כדי אָפּצומערקן 1500 יאָר זינט לערנען די ש"ס, האָבן די קהילות פון ענגלאנד גע-ווידמעט דאָס יאָר פאר א תלמוד-יאָר. די ווידמעטע האָבן זיך אָנגעהויבן מיט א סימפאָזיע, וואָס האָט אלס טעמא: די השפעה פון תלמוד אויפן יידישן לעבן, אויפן וויסנ-שאפטלעכן דענקט און יידישער דעראַציאָנע, צווישן אונדזערע פאָליטעטישע יידישע פער-זעלעכקייטן, האָט זיך אויך באטייליגט דער רב הכולל פון ענגלאנד עמנואל יאָקאב-וויטש.

יידיש אויף א נאָרוועגישער

אניווערסיטעט

מאָנע אייַקסן, א פאָרשער אויפן געביט פון לינגוויסטיק פון דער אניווערסיטעט פון בערלין (נאָרוועגיש) האָט געלערנט צוויי יאָר איז צענטער "מאָסס ווייניק" פון ניו-יאָרק, די יידישע שפראך און ליטעראטור, באַסונדערליך דעם טיטל פראָפּעסאָר פאר גערמאניסטיק און יידיש. ער ארבעט אצינד אויף א פראָדראַכט פון פאָלגלייך די יידישע שפראך מיט דער אנטפער נאָרוועגישער שפראך און גרייט צו א האַטבאָך פאר דער יידישער שפראך און ליטעראטור פאר די נאָרוועגישע סטודענטן. די צייטונג "מאָר" געוואָרען פון בערגען האָט געווידמעט א יידיש פאר דער ביאָגראַפיע און ווערס פון מאָנע אייַקסן.

ווייזט אויס אז אין דער צייט איז דער טיכטונג אָפּגעשטילט געוואָרן, ווייל אין נומער 363 פון אויגוסט דערשיינט שוין א נעקלאמע מצד דעם שפיטאָל-קאָמיטעט, וואָס וועלכע סע ווערט געזעט אן דער גאָלדפאָדעס האָט איינגעזען זיין באַגאני-גענומען פלענער, וואָס ער האָט אָנגעגרייט מיט אוממעכט צום יידישן שפיטאָל-קאָמיטעט און איז זיין ברייף צום שפיטאָל האָט ער זיך מחייב געווען צו נעבן יעדן חודש אן אומיטיקע פאָר-שטעלונג לטובת דעם שפיטאָל, אָנהויבנדיק מיט דער טיכטונגס-אקטיוויטעט.

די רעקלאמע חזרט זיך איבער עטלעכע מאל, אבער וועגן גראַדנערס טעאטער דערשיינט שוין נישט גאָרנישט, מיט דעם האָט זיך ווייזט אן געטעניקט דאָס קאָפּטל גראַדנער טעאטער אין בוקארעשט.

יעקב און עשו

פון רב הכולל ד"ר דוד משה רוזן

צייטשריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

דערשיינט צוויי מאל אין חודש 15.11.1974 בוקארעשט *

דער רב הכולל שליט"א און די רבנית ד"ר רוזן האבן זיך צוריקגעקערט אין לאנד

כולל שליט"א האט זיך באטייליקט אין די ארבעטן פון אנטפונגן דאס פון בית התפוצות, וועמענס פרעזידענט ער איז, ער איז געווען דער גאסט פון דער צענטראלער שול פון תל-אביב, וואו ער האט געהאלטן א דרשה, לכבוד שבת פ' חיי-שרה (פערטע נאוועמבער) און זיך באגעגנט מיט פרעזידענט פונעם רעליגיעזן און עפנטלעכן לעבן.

אויפן פלייפער פון בוקארעשט-אטאמען האבן זיי אפגעווארט: הרב יצחק מאיר מארילוס שליט"א, פערענליכע, גענעראל-סעקרעטאר פון דער פערענליכער פון די יידישע קהילות אין רומעניע, דינאל סענאל, פרעזידענט און מארשאל פון בעלז, וועמענערענעט פון דער בוקארעשטער יידישער קהילה, באים פון שילן און בעלי-בית.

דער באזוך אין ישראל פון רב הכולל שליט"א און די רבנית ד"ר רוזן

אויף דער טעג: דאס היינטיקע יידנטום אין רומעניע, די רעדע איז אויסגעהערט געווארן פון א צאלרייכע עולם מיט גרויס אינטערעס, אין וויינ דאנקווארט האט דער גענעראל-סעקרעטאר פונעם ראש ה' אר"י אפערט, געלויבט די פערזענלעכקייט און זיין פרוכטבארע טעטיגקייט פון אונדזער גייסטיקן מנהיג.

שבת פ' חיי-שרה, דעם פטן נאוועמבער, אויף דער איינלאדונג פון דער איינלאדונג פון רב הכולל גרויסער שול פון תל-אביב האט דער רב הכולל שליט"א געהאלטן א דרשה, וואס איז געווען אויף א הויכן גיט, דורכגעדרוינגען פון יידישער קול, טור, עס איז אנוועזנט געווען א גרויסער עולם, וואס האט זיך צוגעהערט מיט גייגער צו די שיינע דברי תורה.

דער גאסט איז באגרייכט געווארן דורכן רב הראשי פון תל אביב, הרב יצחק יודיה פריי, אונטערשטיינדיק די פארדינסטן פון רב הכולל לגבי דעם היינטיגן יידנטום און דאס באזונדערע ארט וואס ער האט זיך דערווארפן אין דער יידישער געשיכטע, ה' צדק, דער פרייזענער פון דער גרויסער שול, האט געגעבן א קידוש לכבוד דעם רב הכולל און דער רבנית ד"ר רוזן, באגרייכט איר צוויי חשבות גסט, טרעטער פון ראש העיר פון תל-אביב האבן געבן א מסיבת לכבוד דער רבנית און דעם רב הכולל שליט"א, צווישן די פארבעטענע איז געווען אנוועזנט דער ראש העיר, ה' להט, און אנדערע פערזענלעכקייטן פון עפנטלעכן לעבן.

איראפעאישע רבנים-קאנפערענץ

פארטראג אויף דערטעמער, דאס פארזיכערן דעם המשך פון די יידישע קהילות, דער פארטראג איז נאכגעפאלגט געווארן מיט באזונדערע אינטערעסן פון די טיילנעמער וועלכע האבן ווארעם באגרייכט דעם רב הכולל שליט"א.

אויף דער אקאדעמיע פאר יידישער וויסנשאפט פון אמסטערדאם

די פארשיידענע פון האלענדישן יידנטום, ווי אויך א צאלרייכער עולם האבן אויפגענומען מיט באזונדערע הארעמקייט דעם חשובן גאסט.

דעם 10טן נאוועמבער די האבן זיך צוריקגעקערט אין לאנד, נאך א ריזע אין אויסלאנד, דער רב הכולל שליט"א און די רבנית ד"ר רוזן. במסד אט דער ריזע האט זיך דער רב הכולל שליט"א באטייליקט אין דער קאנפערענץ פון דין איראפעאישע רבנים, וואס איז אפגעהאלטן געווארן אין קנאקע (בעלגיע). נאכן פארענדיקן די ארבעט פון דער קאנפערענץ האט דער רב הכולל שליט"א און די רבנית ד"ר רוזן באזוכט האלאנד און האט געהאלטן דעם אין אמסטרעדאם, אין ראם פון דער אקאדעמיע אף יאדענדאם.

צווישן 29 אקטאבער — 10טן נאוועמבער האט דער רב הכולל שליט"א און די רבנית ד"ר רוזן געוויילט אין מדינת ישראל, דער רב ה' בעת זיין באזוך אין ישראל, האט דער רב ה' כולל שליט"א געהאט אן איבערגעלאדענעם פראגראם, פון וועלכן מיר נעמען ארויס עטלעכע מאמענטן.

דעם 30טן אקטאבער האט ער זיך באטייליקט, אין תל-אביב אין דער יוזאנג פונעם אנטפונג פון ראש פון בית התפוצות, דעם 31טן אקטאבער האט ער זיך באגעגנט מיט פרעזידענט פון ירושלים וועלט-קאנגרעס ד"ר נחום גאדאמאן, עס זענען באהאנדלט געווארן פראבלעמען אין שייכות מיט דער קאנפערענץ פון אט דער ארגאניזאציע, וואס וועט פארקומען אין אנווייז פונעם 1975.

דעם 6טן נאוועמבער איז דער רב הכולל ד"ר דוד משה רוזן שליט"א, דער פרעזידענט פון דער פערענליכער פון די יידישע קהילות אין רומעניע, וועמענערענעט געווארן אויף אן אוידיענץ דורכן פרעזידענט פון מדינת ישראל, פראש אפרים צדק.

די אונטערענדונג איז פארגעקומען אין א הארציקער שטימונג, אין זעלביקן טאג, ביים רעליגיעז-מיניסטעריום, איז פארגעקומען אן אונטערענדונג צווישן רב הכולל שליט"א און ה' יצחק רפאל, רעליגיעז מיניסטער פון מדינת ישראל, אין א פריינדלעכער שטימונג זענען דיסקוסירט געווארן דערליי געזע פראבלעמען פון געמיינזאמען אינטערעס, ענטפערנדיק אויף דער איינלאדונג וואס ער האט באקומען מצד דער מועצת פועלי תל-אביב, האט דער רב הכולל שליט"א געהאלטן א פארטראג דעם 8טן נאוועמבער, אין זאל בית-ברנר, אין יעדער ראם פון דער איראפעאישער רבנים-קאנפערענץ, וואס איז פארגעקומען אין קנאקע (בעלגיע) דעם 20טן אקטאבער 1974, האט דער רב הכולל שליט"א געהאלטן א אויף דער אקאדעמיע פאר יידישער וויסנשאפט פון אמסטערדאם.

ענטפערנדיק אויף דער איינלאדונג פון דער אקאדעמיע פאר יידישער וויסנשאפט, האט דער רב הכולל ד"ר דוד משה רוזן שליט"א געהאלטן א פארטראג דעם 20טן אקטאבער 1974 אין אמסטרעדאם, וועגן, אספעקטן פון היינטיגן יידישן לעבן.

קול... זייער וואפן איז די איי-דעם פון יוסף און שלום, ווער פאזיציע איז די פון זיך איינפארשטיין. די גאנצע שפעטערדיקע אנטוויקלונג פון דעם וואס דאס חומש דערציילט וועט אונדז באווייזן אז קיין מאל וועט עס נישט געלינגען פאר דער שווער פון עשון צו דערשטיקן דאס קול פון יעקב. קיין מאל וועט די פאזיציע פון דער מאכט נישט זיין ביכולת א' רויפצווינגען. ווער לעבנס-שטייגער, פאר די פעלקער פון דער וועלט וואס הערן זיך צו צום קול פון דער פארשטענ-לעכקייט.

פאזיציע פון דער מאכט, זי האבן די נאייטיגקייט צו גלויבן אז דורך דער ברוטאלער מאכט וועלן זיי קענען אויפצווינגען זייער הערשאפט, די עשון פון אלע צייטן האבן באזירט זייער עקזיסטענץ אויף דעם אנוואלד'עלע ריכט תחת, אויף דין שווער וועסטן [לעבן] (בראשית כז-28). זי האבן דערשטאנען אין בלוט די אלע וואס האבן זיך נישט געוואלט אונטערנעמען זייער הערשאפט און זי האבן געמיינט אז דורך פארניכטן דיעקע מלחמות וועלן זיי ביי קומען די וועלט. עשו איז דער סימבאל פון דעם ווילדן אנדער-סאך.

יעקב און זיינע נאכפאלגער שטעלן מיט זיך סאך דאס

הקול קול יעקב והידים ידי עשו (בראשית כז-28). דאס קול איז דאס קול פון יעקב, אבער די הענט זענען די הענט פון עשו. יצחק אבינו און די מוטער רבקה האבן אין זייער היים די מעלות פון אברהמיטישן גע-זעלט. דער צווייטער פון די אבות היט אויף מיט ווארען די גייסטיקע ירושה וואס עס האט אים איבערגעלאזט זיין גרוי-סער פאטער, זיין לעבן איז א רואקס און לויטערס, ווייל אים איז איבערגעבליבן צו זיין בלוז א סארוועצער פון אן א-מונה וואס זיין פארגייער האט דערווארפן דורך שווערע גיי-טיקע געראנגעלענישן. נאכן דער נאמישן אברהם איז געקומען דער סטאטישער יצחק.

די ברונעס וואס עס האט געגראבן אברהם, ווערן פאר פאראפאל פון דער שנהא מדר די פלשטינים. עשק און סטנה. רויב און האס פראוואן פאר שטעלן די געבעטענע כבוד, דאס די קוואלן פון ליבשאפט און אמה, וואס עס האט אנט-דעקט דער ערשטער מאנאטע-איסט. יצחק ארבעט מיט פליס כדי ווידער אויפגעשטאפן די ברונעס. כתי גייט צו דערלאזן אז די קליינע און שנהא זאלן אפשטעלן דעם שטראם פון גוט-קייט, וואס זיין פאטער האט פונאנדערגעלאזט צווישן די מענטשן.

דאס וואס עס געלייגט אים אויפצושטן אין דער ברייטער געזעלשאפט, צווישן וועלכער ער לעבט, קען ער אבער נישט רעאליזירן אין זיין אייגענער היים. עשק און סטנה, רויב און קריגעריי, האט און קוואה מאכט זיך א וועג אין הארץ פון זיין וועג, וועלכער ווערט א בלוט-שונא פאר זיין ברודער יעקב.

די כאראקטעריזירונג, וואס די פוסקים פון דער סדרה גיבן פאר די צוויי ברידער, איז א בפרשענע פאראפאל פאר אלע האסידישע טעאריעס, איז א וואונג פאר אלע די וואס וואלטן געווען געוויינט איינצי-טיילן די מענטשן לויט דעם בלוט וואס רינגט אין זייערע קינדער, יעקב און עשו זענען קינדער פון זעלבליקע די זעל-טערן, האבן באקומען די זעל-ביקע דערציאונג און טראץ דעם מעטעלן זיין מיט זיך פאר צוויי קעגנזעטע נאטורן. עשו איז דער טיפ וואס איז א' דורכגעדרוינגען מיט האחת און שוואכקייט, אן ענאאטיס און בלוטיקער, ברוטאל און איינ-געגלייבט בלויז אין זיין שווער, יעקב שטעלט פאר דעם איש חם, א גאנצן מענטש, פול מיט מעלות און הענט זיך צו די געזעצן פון דער ע-טיק.

דער אלטער יצחק האט שוין א שוואכע ראיה, אבער דאס שטעט אים נישט צו האבן אן אינערלעכע שטארקע ווייזע. מיט געצילטע ווערטער אבער דאך סוגעשטיווע דעפינירע ער אט די צוויי זין: דאס קול איז דאס קול פון יעקב אבער די הענט זענען די הענט פון עשו.

עשו און אלע זיינע נאכפאל-גער פארלאזן זיך נאך אויף דעם כוח פון דער פויסט, זיי זענען די אנטעגענער פון דער

יעקב ליטער

ויהלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי א' עולים ויורדים בו (בראשית כח-12) און עס האט זיך אים געחלומט אז א ליטער שטייט אויף דער ערד, און דער שפיץ גרייכט ביזן היים, און מלאכים פון גאס גייען ארויף און נידערן אראפ.

ויעקב... און יעקב איז ארויסגעגאנגען, און הייבט זיך אן דער ערשטער פאזיציע פון דער דאזיקער סדרה, יעקב איז א' רויפצווינגענע פונעם הויז פון זיינע עלטערן און זיך געלאזט גיין אויפן דרך החיים, אויפן וועג פונעם לעבן. אט דער יונגעמאן וואס איז נאך וואס ארויס פון דעם בית-המדרש פון שם ועבר, דער יושב אהלים, וואס איז געווען אין געצעלט און געלעבט, הייבט אן זיך אנצושטויסן אין דער רויכער וויקלעקע פונעם לעבן, דאס ספר איז טאקע זייער שוין און אויפגענומענע ברידער אבער די שווער מיט וועלכער עשו רודט אים ווייסט נישט פון קיין רחמנות, זיין בלייבט נישט איבער קיין אנדערע אויסוועג פארן יונגעמאן יעקב ווי צו אנטלויפן אין אנדערע געגנטן.

זי האבן זיך געקריגט — זאגט דער מדרש — די שטייגער-האבן זיך אין יענעם מאמענט גע-קריגט צווישן זיך, ווערער איי-נער פון זיי האט געוואלט אז אויף אים זאל זיך אפרוען אט דער קאפ וואס איז עס צדיק, יע' חורו, פון אט דעם צדיק, יע' דער איינער נאטורלעכע האט מיט עפעס געוואלט א' רויפצווינגען און דער וואס ווערט גערודט דורך זיין ברודער זאל זיך קענען אויסרוען, אזוי ארום צו רעהאבליטירן די געטלעכע בריאה, וואס דער מענטש האט זי געקענט פאר-שווערן. עס האבן זיך דעמאלט פאראייניקט אלע שטייגער אין איין איינציקן, כדי צורעאליזירן דאס, וואס דער וואס רופט זיך אן דער "כתר היצירה" די קרוין פון דער באשאפונג, איז נישט געווען ביכולת, יעקב קאפ האט זיך אייגענעט אויף אט דעם שטיין, דער סימבאל פון דעם אהדות היצירה.

ויהלום, און יעקב האט גע-הלומט... איידער ער שטעלט זיך אפגען די שוועריקייט פון נעם לעבן, שטעלט זיך פאר פארן דריטן פון די אבות דער הלום, וואס סימבאליזירט א

השקפה, שפיגלט אפא מענטש-ליטעט, דריקט אויס אן איי-דעאל, דאס איז דער גאלדע-נער הלום פון דער מענטשהייט. א ליטער וואס פאראייניקט די ערד מיטן הימל, דער מענטש, וואס איז א סינסעזע צווישן ליים און גייסט דארף זיך תמיד באמיינען צו שטייגן אויף אט דער ליטער, אנשטאט זיך צו לאזן מיטשלעפן אין געוויסער פון די טיפענישן, דארף ער פאר זיך האבן תמיד די ליטער, וואס גרייט צו פאר אים דעם וועג צו די הייכן, זיין בליק דארף זיין געוואנדן צום הא-ריזאנט, צו דערהייבן זיין נר-כרישטן בליק העכער, וואס הע-כער, אויף די פליגל פון זיין געוואלטיקע, קען דער מענטש דארויבערבען די הימלישע סר-דוה, איינצונעמען די הייכן וואס ער קען זיך נישטאמאל פארשטעלן, מיט יעדער טרעפ וואס ער שטייגט אויף דער ליי-סער פון מענטשלעכער שלימות, דערנענטערט ער זיך אלץ מער צו יענעם וואס שטייט אין אר-שפיץ, צו יענעם וואס האט אים באשאפן נאך זיין געשטאלט.

בצלם אלקים ברא אותו, דאס געטלעכע פון שלמות, צו וועלכן דער מענטש דארף שטעלן, דער גאסט, עפניגט זיך אין שפיץ פון דער ליטער, וועלכע דער מענטש דארף קיין מאמענט נישט אויפהערן צו שטייגן כדי איינצונעמען וואס מער מעלות פון יענעם, צו וועמען עס זענען געוואנדן וועג בליק, צו וועמען ער דארף זיך וואס אמאל מער דערנענטערט, ומלאכי א' עולים און מלא-כים פון גאס גייען ארויף און נידערן אראפ, פאר טייל מ-פוישע דערשיינט דער אויס-דריק פונעם פסוק אומפאר-שטענדלעך, עס איז דאך בא-וואוסט אז די מלאכים זענען אין הימל, בכך איז דאך נאך-מאל אז דער פסוק זאל קורם זאגן אז זיי האבן, אהא-פגעי-דערשט און ערשט דערנאך אז זיי זענען, ארויפגעגאנגען.

דעריבער, מיינען מיר, אז דאס סימבאלישקייט פון דער ליטער וואס מאכט די פארבינדונג צווישן הימל און ערד פאר אים אויף אט דער ליטער, נאך דעם שטיין, דער סימבאל פון דעם אהדות היצירה.

ויהלום, און יעקב האט גע-הלומט... איידער ער שטעלט זיך אפגען די שוועריקייט פון נעם לעבן, שטעלט זיך פאר פארן דריטן פון די אבות דער הלום, וואס סימבאליזירט א

דער רב הכולל שליט"א בעת זיין געשפרעך מיטן רעליגיעז-מיניסטער פון מדינת ישראל, ה' יצחק רפאל

ערב הונדערט יאר יידיש טעאטער

(א קאפיטל געשיכטע)

מיר דרוקן דא איבער, מיט אונדזער אויטלייג, דאס ארטיקל וואס א. גאלדפארדן האט פאר עפנטלעכע אין דער ערשטער יידישער טעגלעכער צייטונג „יידישער טעגלעכער“ וואס איז דער שינוי אין בוקארעסט, אין נומער 345 פון 1011 יולי און 1012 יולי 1878.

אינסעראט

דאס יידישע שפיטאל אין בוקארעסט

אבער געטע רייס מיר נישט אויף דאס מיל (די צוויי שטובות).

הער רעדאקטאר! צו בארירן די פראגע פון דעם יידישן שפיטאל אין בוקארעסט איז דא פיל זייער פיל צו רעדן, און ער וועט זיך גענוג פיל יאָר יעצט געשטויבט, נאר יעצט ביי דער געלעגנהייט וואס ווייטער וועט שטיין. קענען מיר שוין נישט שווייגן און מיר מוזן ארויס מיט דעם אמת. ווער עס וויל א באגריף האבן פון דעם ארעמען קראנקן-פאראיין דארף עס נאר וויסן אז אין אזא גרויסער שטאט ווי בוקארעסט איז דא א שפיטאל פון אפער 25 בעטלעך, און דאס שווייגט —

אינזיד לאזן מענטשן פון פרעמדע שטעט און פרעמדע מדינות ארומטוילן ווי גרויס די מצוה קען זיין און נאר 25 קראנקע מוז מען ראטעווען און די איבעריקע אפער 2500 קראנקע מעגן טאקע קרענקען, אויסלייג פאר הונדערט און שטארבן. — דאס איינציג שפיטאליש, אומ-שטיינע געזאגט, קען אפילו אויך נישט אויס-געהאלטן ווערן. אין יעדן מאנאט איז געשטאנען מ'זאל עס צומאכן ווייל עס איז נישט געווען פון קוועלע פון וועלען דאס צו דערהאלטן — אין שווייג ווייטער, ווער דער גבאי איז וואס ער האט אראפגעטעט דארט, ווער זענען די מענטשן וואס זארגן וועגן דעם? איז דער תירץ: עס זענען דא א סך מענטשן וואס זארגן און דערפאר זארגט קיינער נישט! — איין און איינציקער טייערער קאפ איז געווען וואס האט זיך וויר-קלעך אינטערעסירט פאר די ערשטע ארעמע קראנקע, באהט אן אינטערעס און פונעם גאנצן הארץ מיט יושר איז געווען קאפיטאן יימאר, גאט מעג אים בענטשן אזוי אן ערליכן רעדליכן פיינטע מענטשן. ער איינער האט געטאן מער וויסל א סך אנדערע. אז איך בין געקומען נאך בוקארעסט מיט א טעאטער האט הער קאפיטאן יימאר מיר פארגעלייגט איך זאל געבן א פאר-שטעלונג און די איינציגער זאל גיין אויסן שפי-טאל, הער יימאר האט מיר פארגעשלאגן פאר 200 פראנקס. איך האב אים געשטעלט ארעמע און וואלטענדיק צוועק גיב איך גראטס און נעם קיין געלט. און פון דעמאלט אן האב מיר געמאכט צום זאך אז וויסל איך וועל זיין אין בוקארעסט זאל איך געבן איין גראטס פארשטעלונג אום ווייטער און איין פארשטע-לונג אום ווער וועגן שפיטאל — איך האב געהאלטן — מיר זינדיקע מענטשן האבן איך זיך א גרויסן פלעסער (ער הייסט געזאגט) מיר האב זיך בעסער געטון ווי דעם פרעמדן, און איך איינער וועט אייך וועלן זאגן אז ער האט דעם פריינד אויף ליב ווי זיך אליין מענט איך אים פאראינעם וועט זיך טויטען מאל אויסגערייבן מיט גאלדענע בוכשטאבן „וואהב לרעך כחמך“ — פון דעם וועט שטאט נישט אז איין ברויטער זאל זיין דעם אנדערן א שוואן אויפן וועג און זאל אים טון די גרעסטע רעות, אז איינער שטעלט זיך א מאל יא ארויס נאך דעם מילדן מענטשן איך נאר וועגן לוקסוס נאר, וואס אים מאכט פארגעניגן אבער נישט יענעם צו העלפן. —

(שלוס פאלגט אין צווייטן נומער)

אן אדעסער מעקלערל האט אויך דא אנגעקאפט ביים הארץ די לאנגע פונעם יידישן שפיטאל אז ער האט געמאכט א פאר טויזנט פראנקס און האט געמאכט אן יידישער-אידעט-לעכער אקסירעס א טעאטער אין א גארטן, איך שווייג — דערפאר איז א מען גיט אן אונטן וועגן א וואלטענדיקן צוועק מוז מען גיין מיט בילעטן און וואווארן דעם בילעטן. איך האב די גראטס פארשטעלונג דעם ווייטער געגעבן וועגן יידישן שפיטאל האט זיך אפילו איין מענטש נישט געירט פון דעם ארט מיט געוואלד זיך משה'דיג זיין צו פארטיילן בילעטן — מיט זיך נאך פאלאזט אויך דער קייניגער איינזאמעל פון דעם אונטן. וויפל געלט עס איז געווען און וואס מ'האט מיט דעם געלט געטאן און ווער זענען געווען די מענטשן? וויסל איך ער היום נישט, אבי איך האב מיר געטאן מינים אן איך שווייג! — דעם ווער זענען ווייטער גע-קומען מענטשן צו מיר זאל געבן א פאר-שטעלונג וועגן שפיטאל, האב איך געגעבן איין פרייז 600 פראנקס און מיר האט מען שוין גע-וואלט געבן 500 פראנקס און איך האב נישט

די קינדער נישט געווען קיין עול, נאר אדרבה, זיי זענען געווען א פרייז, א שטאלק, די גרעסטע פרייז און שטאלק אין זייער לעבן, דאס איז גע-ווען דאס טייערסטע ביי זיי אין הויז, די קרוין וואס איז געווען באצירט מיט ניוו איינלעשטיי-נער — ווי עס פלעגט זיך אפט אויסדריקן די מוסער.

שטעלט איך נאך פאר אס די משפחה, פריי-טיק צו אקסט, ארום מיט ביי דער שבתדיקער טעודה... פרוואט איך שאפ א בילד פון א פסחדיקער סדר-נאכט, א סעודה אין דער סוכה פון ארעלען, מיט אלע זיינע ניוו קינדער, ויבן ייגלעך און צוויי מידעלעך, ארום טיש, וואס איז באוויסט פון די ליכט אין די מעשענע לייכטער — ערשט ליכט כנדר די לעצט נשמות פון דער שטוב — אויף וועלכן, איינמאל שטייט די הילת געשעפט פון דער מאמעס טענט, די זמירות, די שבתדיקע זמירות, וואס האבן אפגע-הילט פון אס דעם משפחה-כאר, קלינגען מיר נאך היינט אין זכרון, אס יענע זאכטיקע מויר-קאלישע טענער.

ניין, זי איז נישט געווען צו רחובותדיק די וואוינונג פון ארעלען. אין גאנצע געווען דריי צימערן, פילס די ווערקיך אין הויף, וואס איז אויך פארוואנדלט געווארן אין א צימער צום וואוינן. וואו האבן זיי זיך זאמיסטעט? רחובן של עולם, וואו האבן געהאט פלאץ אויף פיל בעטן, פאר אזוי פיל קינדער? אונשטאט טאפער-ראשעס פרטים וועל איך ליבער דערמאנען די גימרא פון דער גמרא: „כל החימתן הוזהר ויזא, אפואתא דספסירא שכיבין“ (סנהדרין ז). ווען די ליכטשאט אין געווען שטארק, האבן מיר ביינע געהאט פלאץ אויך א שטארק פון א שווער. ווען מע האט זיך נישט ליב, געפינט מען זיך נישט קיין ארט אפילו נישט אין א בעט און צוכציק איין... אבער אין דער משפחה פון ארעלען איז די ליכטשאט צווישן די עלטערן און די קינדער, די ליכטשאט צווישן די ברידער און געווען אן ארגאניש נאטירלעכע, ווי דאס גראז און די בלומען אין פלד אין פריילינג, צי דער שניי ווינטער.

ווי יעקב, אנגעקלעבט דער בכור, ווי פריי, דער צווייטער, ווי דאס אים, און אויך ווי זיך אלע וואס האבן געזען דאס טאגליכע נאך אים, האט ראובן זיך אויסגעלעבט די סודות פונעם אלהי-בית און דערנאך תורה שבכתב ובעלפה פון זיין מאטער, דער ווייטער מאטער איז אויך געווען זייער גייסטיקער פאטער, אין די בלויע טוה-שמועות פון די פריילינג, איך זאלאנגע שטורמי-שע ווינטער-זאגונגן האט ארעלען זיך באפריי-ט פון זיין טאגטעגלעכער הארעוואניע און זיך געוויי-זעט דער פון פון לערנען די הילליקע תורה, מיט זיינע אייגענע זין און מיט נאך צוויי-דריי שכינים קינדער, צוואמען האבן זיי אריינגעדרינגען, טיט נאך שריט, אין דעם סדרותדיקן אונזערעס פון די אבות, און דער אמתה און פון דעם שטח, פון אים און פאר אומה זיך זיך דערוואנדלען דאס פארשטענדליכקייט, צו שטעלן צוהערערע מדיינען, דאס געפיל פארן ווייטעמען זיך פאר די איינלעך איינלעך, וואס האט אנגעזיכט אויך שפעטער די עקזיסטענץ פון יעדן איינעם אויף זיין אופן, אבער אין תוך גענומען פאר דעם וועלדיקן ציל.

ווייל, דאס לעבן איז דאך אזוי געארדנט א צו קומט א צייט ווען, ווי די פייגל אונטערן הימל, באקומען די קינדער פליגל און פילן די גייסטענדיקע ארויסגעפליען אין דער וועלט. אויך איז אין יעדער משפחה און אויך אין דער, וועגן וועלכער איך פראווא דא צו רייזען. זי איז נישט געווען קיין אויסאם. ער ערשט איז געווען יעקב, דערנאך איז געווען פרץ און אין א שיינעם טאג איז געקומען די יידיש אויך אויף ראובען. זייער ארט וואס איז געבליבן ליי-דיק ביים טיש, זענען די עלטערן, במשך פון דער מוסער, געווארן שווערער... נאר אזוי איז שוין דאס לעבן געלאזט פונעם רחובן-שטאל, און די דערפאונג לערנט אונדא, אז מיר זאלן עס אנעמען באהבה.

אן וואלט נויטיק געווען פאר א צו לאנג ליד ארומצוגעבן און צו שטעלן דעם לעבנסגע-פון יעדן איינעם פון די ניוו, דאס ליד וואלטענען געווען צו לאנג אויך ווען עס וואלט געפראוואט כולל זיין די געשיכטע אפילו פון איינעם, פון האלטען איך גייסט בעדע דאס עס פון איצט, דעריבער וועל איך זיך באגיין צו זאגן אז די בלויע ביינע-שטוב, די לאנגע שטורמי-שע ווינטערדיקע נעכט, די זמירות פון לכבוד שבת, די פסחדיקע סדרים און די סעודות אין סוכה — אלץ האט זיך צווייפגעטאן אין דער נשמה פון ארעלען, אן אנצייכענענדיק דעם גאנצן ליד פון זיך לעבן, פון אס דעם צווייט-גוס האט אויפגעפארעט נאך איין מענטש, וואס פארדינט מיט רעכט אס דעם זאמען, דער פשוטסטער און בכבודיקסטער וואס איז נאך מעג-לעך.

וויקטאר רוס

רצובן

איך האב אים ווייטער באגעגנט נאך עטלעכע יאר בעת איך האב געמאכט א רייזע, זינט אונ-דער לעצטער באגעגעניש זענען אדורך מער ווי דרייסיג יאר — אן אנדערש מאל איז עס כמעט א לעבן פון א מענטש — אבער די בע-לגעגעניש וואס וועלכער מיר האבן זיך ווייטער-גע-זען איז בכלל נישט געווען גינסטיק פאר אויף-בלעטערן זכרונות פון אפאל: דער גורל האט געוואלט אז נאך אזוי פיל צייט זענען זיך, ווען מיר האבן גארנישט געוואוסט איינער פון נעם אנדערן, זאלן מיר זיך באגעגענען אויף א בית-עלמין, פארן פרישן קבר פון איינעם פון זיינע ברודער, די הייסע זון, סונעם הייליקן לאנד, האט מארפליצט מיט א פיערמבול, אירע שטראלעך, אפגעשפיגלטע אויף די מצבות, האבן אויסגעזען ווי א ווייטער בליק און דער גאנצער בית-ההיים גופא ווי א ריוויקער און אומעלדלע-כער ווייטעשריי... ניין, דאס איז נישט געווען, נישט דאס ארט און נישט גענומען פון נאט-טאלישע זכרונות. מיר האבן זיך קרעפטיק גע-דריקט די הענט, בלויז מיטן בליק האבן מיר געוואלט זאגן דאס, וואס די ווערטער, געווייז-טלעך, וואלטן געווען באדארפט זאגן. אויף אוי-פיל האט זיך באגינגט דעמאלט דאס ווייטער-זען מיט אים, מיט ראובען.

איך בין אויפגעקומען, קומענדיק אהיים, האט דאס לעבן פון גענומען דעם געוויינטלעכן וועג. איך האב כמעט פארגעסן אונדזער איינציק בא-געגעניש, אונטער א ברענגענדיקער זון, מיט יענעם מאן מיט דער געשטאלט פון א גבול און דאך אן איינלעך צורה, מיט א פנים ארומגע-קרייזט מיט א שווארצע צעשייטער בארד, אויפן קאפ א בערעט ווי די פארשויגען דעמבראדן האבן געטראגן, סוף-כל-סוף איז דאך געווען אונדזער באגעגעניש איין קורץ, אוי-ווייניק האב איך דעמאלט דערפארן וועגן יענעם מענטש. אז ער איז א ספעציאלע אויפן געביט פון היינז, צי טיפל מיט דעפערסיווע קינדער... כמעט דאס איז געווען אלץ... דאס איז געווען אלץ וואס איז בין געווארן געווארן וועגן דאס נעגן, פון וועלכן דאס לעבן האט מיר צעטיילט אויך דער שוועל פון אנדערע ווינט און וועלכן איך האב אויף איין מינוט ווייטערגעווען, אונטער דער שייט פון א בליק, ער ער זאל זיך דערנאך ווייטער צוריקציען — מעגלעך אז אויף המיד-שאט פון די זכרונות...

אזוי פיל, וואס דער זכרון האט זיך זיינע מיטשעריגע צענען, באקאנטע נאר פון אים און נישט זעלטן איבערראשט ער אונדא מיט די רעזולטאטן, למשל, לויט די עפעקטן, ווערט די צייט ווייטערהאנדעלט, אויך ארום רעאליזירן מיר דורכן זכרון דאס, וואס איז דער וויקלעכ-קייט איז עס אוממעגליך, זיך צו באגעגענען מיט מענטשן צו געלעגנהייטן, וואס זענען פון לאנג אפאכע, עס איז נויטיק נאך איין אימפולס פון דרויסן און דער פילם פון לעבן געמט זיך אויפמישטלעך אויף צוויק און איין מיין פאל איז דער אימפולס געווען, בלי ספק, די קורצע בא-געגעניש, וועגן וועלכער איך האב דערמאנט. איך ווייט נישט גענוי, ווען און ווי אזוי עס האט זיך געמאכט, אז דאס בילד פון דעם מאן מיין מאן, מיט דעם כמעט וויילדער בארד איז פארשוואונדן פון מיין זכרון, און אונשטאט אס דעם בילד איז אויפגעקומען אן אנדערש-פיל אן עטלעכע, אבער מער בולט — פון יענעם-פיל שיקטן ייגל, וואס איז געווען רירעווידיקער ווי קוועקליכער פון ריוועליר'ן און שוועט, און נישט נאך זיין בילד, ווייל גענוי אזוי ווי איז גענוג איין שוואלע אז זי זאל דערמאנען אז צו קומט דער פריילינג, אזוי ווי איין איינציג בלעטל זאגט פאר דעם וואס פארשטייט זיין שפראך, די מעשה פונעם גאנצן בוימ, פונקט אויך דערמאנט סיי וועלכער פון אס די קינדער איז דער סביבה און אטמאספער וואס איז גע-ווען אזוי איינציג פאר אס דער משפחה פון מיין געבוירן-שטעטל.

ער, ראובן, ריוועלע, איז געווען אס פיינפעט קינד ביי זיינע שטערן, פאר אים זענען געווען פיר, דריי זין און איין טעכטערל. בסך-הכל ער נען זי געווען ניין קינדער, אבער עס וואלט נישט געווען פאסיק צו זאגן אז דאס הויז איז געווען איבערגעלאזט, ניין, פאר יאן שוועט און פאר זיין אשת הייל, די מאדאם בתיה, זענען

וואָלף טאמבור

(סוף פון זייט 9)

מות בבית לבן, אף לא קיווה.
באופן כזה מפרש הכתב סופר
ש"ס שהדגיש שעב, וסיים "אל.
בית אבי", כי ביחס ללבן ו"
משמחת, ודאי שיעב היה
נחשב לצדיק ושלם, אבל הוא
ביקש מהשם שיעזור להשיג
שלימות גם ביחס "לבית אבי",
כמבייח של צדיקים ותמימים.
וכמו כל כאר. רך אחרי הפרד
לבן מיעב הולך למקום היאות
לו. כמו שמצאנו לגבי יצחק
("אחרי הפרד לום מעטו" אר לך
יי-ג). רש"י מפרש, כל זמן
שהעב עמו היה הדבור פורש
ממנו. לא נזהר לצדיקים הצוות
שם פורש עול.

"וּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים" (ב)
 ראיתי לך (ב-ד). רש"י מביא
 בשם המדרש: "בזה" מַלְאָכִים ממש.
 היינו כי מלאך פירושו שלוח,
 כמו בהורה (במדבר י"ד)
 "וּשְׁלַח מִשָּׁה מַלְאָכִים"; ורש"י
 (שם כ-ט"ז) שהנביאים קרויים
 מַלְאָכִים. מפרשי התורה מלבי
 טים להסביר על ההדגשה בכאן
 שהיו מַלְאָכִים ממש, ואפשר
 להעמיס רעיון, כי על הספק
 (שמות ל"ב-ג) "כִּי כֹה אֶרְאִי
 הָאֵלֹהִים וְחָיָה" פירש רש"י (ומקורו
 זו בספר י"ז) על הצעות פסוק
 שם א' על ובמסכת ביבמות דף

האבן עזרא מפרש, כי לא ירא
ג' הארץ, והו' האדם והי'
— אלו המלאכים ומקורו
ג' שם, וה' לשון הספרי שם:
רבי עקיבא אומר, "האדם"
משמעו, "וחי" אלו מלאכי
השרת, כמו כן מ"מ פ' נשא פ'
י"ד, כי לא יראני האדם וחי'
אין חיות נושאות את הכסא.
אין ראות את הכבוד. מלשון
ש' רש"י בגר'ה, כי הוא צלוי
של האבנים בשכינתו. מלשון
האבן עזרא משמע שאין מדברתם
מעצת לירי כן לרמות השכינה
כדוק לשון מדרש, ישנם ח'
לוקי דעות, אם הצדיקים גדר
הם ממלאכי השרת. בספרי: בכל
בית ואמרו הוא, חזק ממלאכי
השרת, (הרי כי מלאכי השרת
יותר גדולים), רבי יוסי אומר
אין מלאכי השרת: הרי הצדיק
יותר גדול ממלאכי השרת.
במגלה דין ("צ"ו—א"): גדולים
צדיקים יותר ממלאכי השרת.
ומבסכת שבט ("פ"ה—ה")
היפך, מה לילדו אשה בינינו,
היוסן—היוסן והחלה' מסבירי,
שהו' יגיע, למדרגה להפסיק
בינינו ובין השכינה על כן אי

וומר מלאכי השרת כששון ה' מרש "אינן רואות אה הכבוד, ואי אומלינן צדיקים גדולים, ואי אין ללמוד מלאכים ויש להם רשות להביט בשכינה ואינן בכלל האדם. במדרש רבה (חול' דות ט"ז) על הפסוק (תהי' שית כ"ח-א) "ותכנין עיניו מראות". למה כהו עיניו של יצחק; תלה עיניו והביט ב' מרכיביו (ששון והכבוד)

דעתו של רבי חנינא אחרת:
כדי שיבוא יעקב ויטול את הק"ב
ברכות. וזאת היתה כוונת יעקב
בשלוה לאלקים ממש שעשו
יהיה משוכנע, כי הצדיק גדול
מהמלך, כי השמלה גדול מן
המשולה והיה לו רשות לצדק
להביא בשכינה, ולמה כמו ענינו,
כי מן השמים הנסיכים, שיעקב
יטול הברכות ואין לך לכעוס,
ק"ת תשור שלום בנינו.

הקהילה היהודית מספליט
(יוגוסלאביה) מציבה גם היא
בבית הקברות של העיר,
לוברינץ. מצבה לזכרון 115
יהודי ספליט, שנהרגו על
קדוש השם במחנה הריכוז.
המצבה היא מפעל של הפסל
ננדור גליד.

בחסותה של הקהילה ה־
יהודית בדבלין, ביצע ה־
שחקן מיכאל מיק ליאמאר
רסיטל, בו הקריא פרקים
מהנביאים יונה, מיכה, וגם
פרקי תהלים ופסוקים מ־
קוהלת.

ספרית ווינר אשר ברוטרה
הקטן הכי גדול של מסמכים
בנוגע לגורל יהודי אירופה,
מילא 40 שנה לקיומה. מאת
נוסדה במסמכיה מאת
אלפרד ווינר. מטרתה היה
לעורר את דעת הקהל על
סכנת הנאציזם. לפני כיבוש
הואנר על ידי הנאצים, ה-
ספירה העברה ללונדון.
מסמכים רבים של הספירה
שימשו במשפט נירנברג
נגד פושעי המלחמה. אחרי
כך בת"י שונים נבנו
לספירה 40,000 מסמכים
שנקבעו בעת ההזקירות.
לפני זמן מה הספירה נ-
הפכה למכון להיסטוריה של
המלחמה העולמית.

על אחר מאיי שיטלנד
(בצפון שוטלאנד) גרה זה
ארבעים שנה, משפחה יהו'
דית אחת. הרב מאידנבווג
מבקר אצלה פעם אחת בכל
שנה.

מועצת שירותי הקהילות
היהודיות באירופה אירגנה
בשווייץ, בפעם הרביעית את
הסמינריון האירופי השנתי
בשביל הנוער, על הנושא:
האדם, העולם והיהדות".

על הרב סלבים ז"ל. ושני כיוונים לקשר זה
במד ארז, "עולים" הסלאבים, השליחים,
לדור מחדש, מהשבות ורגשותיה
העולים. כל אחד מה"סלאבים" מהשליחים
מספיק לך את הדור ומסר אותה את אביו
בשמיים. כיוון הדור, למעלה למטה, ו-
נאים, "סלאבים" אתרים, אלה הם שליחי
של הקב"ה אל האדם, של הקב"ה שממקום
השמיים קולו ולעזר את האדם למצות ול-
עשיית טובים. כל מלה בתורה, כל מצוה
למצוה הם הם "סלאבים" שמקום
על העלייה בסולם זה משמשר בלי כל תיווך
אל האדם עם אלהים. בלי כל תיווך, כאמור,
כי איש לא יוכל לערוך תורה במקום, למלא
את מקום ביום המצות את כליומר התו-
ה, את לא תשתדל אתה בעצמך לנשות
כל אלה, ה"סלאבים" אלה, מכל שני הכיוו-
נים, כיווני ותחנה סופית במסלולך. נמש-
כים מזה וסב"ה, כביכול, מדרג.

בראש השולח, אפוא, כמסמך, "היכאדנשיק" ארבע ורסקעא ארדיר, כמאמריו של ההוא. ארבע ורסקעא רורי-ברברנה, שזכו למעצבת את צורה האנושית. מכאן, שהעולם, איז נישט א קרעטשמע" (ז'ל פרק) ויש דיון ויש חשד ביון. ולכן, דער רעם-עלום-מוריד, ישראק, נעמק וקלא: "אשע עניאל ההרים" עתידים כל ה"עוים" וה"לבים" למיניהם ליתן את הידן לפני כש של שופט, סופר כל דמעה ויזקק כל אנהא.

ובר מתנלה לו ליעקב בראש הסולם
 "שמענו השמים" המקור שממנו יצא כל
 המסורתי, מקור מיוחד להורות דרכו בחיים.
 אבל זה כלל לא יסיים. החזון שראה יעקב
 בלחמו לא עליו להישרא כללום בלי פתרון.
 מן הכרת להפוך אותו למציאות, להלכה
 ולמעשה, לסולם, "בוצב ארצה", ששורשיו
 בקרקע, והיו תקפידו האמיתיים של הסולם.
 כל שכל ושלב שבו מקרב אותו לאותו
 החלק, העשוי מעשרות מדרגים ב"חסי-ה-
 דה, ובו בזמן משפיע, ממעלה למטה,
 ומורשת לאדם אותו-החלק המוסרי. הסורה
 המחיצה בין "השמימה" ו"ארצה"; "הא-
 ציות מתפשט מערשלאותה, ועושה לה כנפים
 לרום. הכוח העליוני עומד אור כשלמה וחופך
 גם הוא. מתוך השעשוע-גומלין, מעשה, למאבק
 במאמץ.

„כל מה שאירע לאבות אירע לבנים“.
 חזק שבהר המוריה סמל לקורות העתיד, בשר-
 חזק האלמים הבאות. אבות של יעקב הם
 ניצחון לתלום, הם שאפו תמיד לתחזונת עגלים,
 ושדור במאבק עם כל מיני צוררים, מהם
 שהופיעו בלבשוש של עשו הרצוצה ומהם
 שהתחפשו במסות הצביעות של לבן. הם לא
 נשאר, אולם, הווים בהלומותיהם, אלא תיאום
 את החזון עם המציאות, נשדור נשרים בין
 שמים וארץ. מראש סולם זה, בדרור בין
 דאר-שע, וחרן, בישר הקול הא-למי: „והנה,
 אבינו עמר ושמרתיו בכל זאת תלך והושע
 בחרך לא האדמה הזאת כי לא אשובך ע-
 אשר עשיתי את אשר דברתי לך“ (בראשית
 כט. 10). מלמטה למעלה נשמע לאור כל
 שלבי הסולם הד-קולי של יעקב תשובת:
 „ושבתי בשלום אל-בתי אבי והיה ח' ל'י
 אל-לחיים“ (שם כה. כא). מקור השירא-
 דולי והמכחול, סמל נציח לבית שגן א-
 לחיים ויעקב, כולם זה צאוי מכלל חזון זה-
 יוצת המינצורים, בשני החיזונים, מוסופת
 לשמור על רעגנותה ומשקפת את המציאות
 ובהחי צאצאי יעקב.

וזהו — הכרחי היה לו ליעקב אבינו ה-
כלום, בלעדיו לא היה מסוגל להיות; הוא
היה, מפני שהמציאות האבודה ביותר ורק
המנוס לעולם — הלוטותיו — חזונוני מעט
יו לא האמין להחזיר על כל אותן אבני-
הגזש של דרכי הארובה, המיינעת ורועת-
הקוצים. ויצא יעקב — הוא וצא לדרך-החיים,
על אותה הדרך הירושלמי שינו צורה ותוכן,
יעקב הצעיר, שזה-עתה עם מספסלי בית-
הדרש של שם-ועבר; יעקב יושב-האחרונה,
הוא התמיד הדרש בכל נשקיה-ונגותו. הנה
לא יעקב, עליו כפל-ואת להיאבק עם עולם
שורר "עשוי", "לכבוש", הראשונים רוצים
במחלתו, מכיל להסתר זה. האחרונים חוב-
ש את אות, מפליגים בשבחו. ולפעמים
מפליג עליו את מידת-ההדמיון, אבל אין
להתייחס באימון לרבריהם ולהבטחותיהם.
ומפני שכל דבר, למסור ויורד וישר יעקב
למולו הפראות והדמיוניות שבכולם של
שם, התחשבות והתאמתות שבעולם של לבן.

ויבט בסקוט — על אי אלה הוא נפשו
 בסקוט, באותו מקום שהורות שמעטתו
 יתהלך לו כמעיין ואיכסנו בחיים. כאן, על הר
 המוריה, הובית יצחק אביו את בנונתו לפר
 מר נפשו על קרשית השם: בסקוט זה הובי
 לו לאברהם הסב, ונתתי לך ולעדרך אה
 יד את ארץ מגוריו, את כל־ארץ כנע
 האלהות עולם והייתי להם לא־אלהים" (ברא
 שית יו"ח) בסקוט זה כאלו נודע לו מראש
 למקדונו, סמנו שראת והנהגה שגלותה
 אליו במדבר וברו ימצא הפנה למתיחותו המ
 חדת שהעברתה לו בדרכו ההת־הסכנתו.
 בסקוט זה מוקדש, כאילו, לתלום, להחליץ
 המצות־המצוות וכאן הוא מוצא מתרון לר
 יסומו, לתכלית השאיפות ולסדר ויסוריו
 ובתולמו, "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע
 למעלה" כלומר חיי יעקב לא יהיו, אימא
 בעלי מסדים אוספים; לא ישקיע מאמצים
 כובשים מרחבים ולהשתלמות על יותר
 ויותר שמיים לשם השלֵת מרותו עליהם.
 הכתוב של המסלול מאונד הוא, זמן,
 למפר מעלה, בעליה מתמדת, למרומי שמיים,
 המסוגלות בדרכי האנושיות, עד ל־מסא־הכבוד
 שעליו ושה, כביכול, מקומו של עולם
 ושאין־העולם־מסומו. אלה הן המסדות להן
 יצא יעקב, (בשל זה יוסב שמו לישראל, "כי
 שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל" (ברא
 שית עב, כב).

החיים אין פירושה שאננות על מי-מנו-
חות, קיפאון חסר מערך ועניין, הם מאתים
ליליה בביתן פוסת. בדרכו לשיא, על האדם
לשפם מדרגה לדרגה מתוך מאמץ ורצון עז.
אחרת, כבוד יתר בעלי-החיים ויולד: הולך
על גחול, וזוחל מבלי שיהיה מסוגל להרים את
גופו מעל האדמה. הוא נברא כמו-שרה-
דקה דיוקא כדי שירוע שחקים במבטיו, כדי
שיעונגוהו וינחיו עוף. מלכות שמים כדי
יעקב הוא ומצאת בשיא חלומותיו, כפיסת
חזונו על תורת הצדק והשלום, וכדי לכבוש
מלכות זו אינו חת להיאבק עם אלהים.
מבול.

וא־אלהים בעצמו, במיוחד, איה מקום כבוד
ההבטת און להגות אלו, אל ,ההויבט
במרתה מרומ ישובו בשמי-שמי קרב"
במנות מי יעלה בהר ה' ? חלומי של יעקב
מיום תפיסתו של עשילתה לחייו בן הויצור
הויצור ממוזלת לאמשר לרשעים תחשלת את
עצמם בתקוות-שוא שבכוחם להמשיך במעשר
תעוועותם. שאין דין ואון חשבון, שיר א־להים
לא תשיב מדינות

הממד המאוחד שבהשקפתנו על החיים
מוביל ישירות אל דרך א-להים. הקשר אל
דרך זו מהווה הסולם ש,מלאכי א-להים עו-